

2012
ročník LV

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

2012
ročník LV

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 1

Obsah

Markéta Těšínská

Zapomenutá dcera Přemysla I. Nošáka na dvoře anglického krále Richarda II.

Bohdan Małyasz

1

Lidová kultura na stránkách školních kronik okresu Frýdek

Pavla Běrská

11

K životnímu jubileu Pavla Ruska

Česlav Valošek

22

Nové národopisné bibliografie

Jiřina Veselská

23

Muzeum Těšínska v roce 2011

Výroční zpráva

Zbyšek Ondřeka

25

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

36

Města a obce Těšínska se představují

Václavovice

Pavla Karbanová

37

Články v tomto periodiku jsou recenzovány nezávislými recenzenty.

Vydává Muzeum Těšínska

Adresa redakce:

Muzeum Těšínska, p. o., Hlavní tř. 15, 737 01 Český Těšín
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223
e-mail: jez@muzeumct.cz

Redakce:

Odpovědný redaktor: PaedDr. Zbyšek Ondřeka
Výkonný redaktor: prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemník redakce: PhDr. Radim Jež
Redaktor: PhDr. David Pindur

Redakční rada: PhDr. Karel Bogar; prof. PhDr. Mečislav Borák, CSc.;
prof. PhDr. Dan Gawrecki, CSc.; doc. PhDr. Blažena Gracová, CSc.;
doc. PhDr. Dušan Janák, Ph.D.; prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, CSc.;
PhDr. Jaromír Kalus; prof. PhDr. Irena Korbelařová, Dr.;
doc. PhDr. Pavel Kouřil, CSc.; PhDr. Karel Müller;
doc. PhDr. Pavel Šopák, Ph.D.; Mgr. Jiřina Veselská

Jazyková editace: Mgr. Lenka Bichlerová

Překlad resumé do anglického jazyka: Mgr. Lenka Mandrysová

Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s. r. o., Ostrava

Odevzdáno do tisku: 12. 4. 2012

Vyšlo: 20. 4. 2012

Tisk: Printo, spol. s r. o., Ostrava

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.

Za obsahy článků zodpovídají autoři.

Při úpravě rukopisu je nutno řídit se pravidly zveřejněnými
na adrese: http://www.muzeumct.cz/pokyny_pro_autory/

Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně,
Pražská 3/14 nebo v jeho pobočkách: ve Výstavní síni Musaion
v Havířově, v Památníku životické tragédie v Havířově-Žitčicích,
v Kotlově dřevěnce v Havířově-Bludovicích,
v Archeoparku v Chotěbuzi-Podobohře,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Jablunkově,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě,
ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlově-Lutyni,
v Technickém muzeu v Petřvaldě a v Klubu Muzea Těšínska.
K dostání i v Gorolském turistickém informačním centru v Mostech
u Jablunkova.

Rozšiřuje vydavatel. Předplatné nebo jednotlivá čísla si lze
objednat na výše uvedené adrese či tel. č. 558 761 224.

Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku je 40 Kč, celoroční
předplatné činí 160 Kč + poštovné. Členové Klubu Muzea Těšínska
získávají časopis v rámci ročního předplatného 250 Kč.

Identifikační číslo: ISSN 0139-7605

Evidenční číslo MK ČR: E 11319

Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992.

Markéta Těšínská

Zapomenutá dcera Přemysla I. Nošáka na dvoře anglického krále Richarda II.

Bohdan Małysz

Markéta z Felbrigg († 1416), dcera těšínského knížete Přemysla I. Nošáka (1332/1336–1410) a manželka anglického šlechtice Simona z Felbrigg (kolem 1366–1442), je zapomenutou Piastovnou. Přestože je její otec jedním z nejznámějších představitelů rodu těšínských Piastovců, a i když veskrze všichni, kdo se hlouběji zajímají o regionální dějiny, bezpochyby slyšeli o jeho výrazných diplomatických činech na západoevropských dvorech, zato o Markétě, která jako jediná z jeho dětí opustila Slezsko, neslyšeli. Ale měli vůbec tu možnost? Ne tak docela. Skutečnost, že je Markéta pro Těšíňany naprostou neznámou, nás nemůže překvapit, uvědomíme-li si, že o ní na prahu našeho tisíciletí nevěděla ani polská a česká historiografie.

Teprve před několika lety (2001) se pokusili popsat její osudy polští badatelé Rafał Prinke z Poznaňe a Andrzej Sikorski z Varšavy.¹ Zmínku o Markétě nenalezneme jak v monumentálním díle Kazimierza Jasińskiego *Rodowód Piastów śląskich*,² tak v hesle *Przemysław I Noszak* od téhož autora v knize *Polski słownik biograficzny*.³ Dokonce ani renomovaný znalec problematiky Idzi Panic, jenž v nejednom případě objasnil a rozšířil naše vědomosti o „velkém“ těšínském knížeti a který v průkopnické biografii⁴ i článku⁵ věnoval prostor vyjednávání Přemysla s Anglií, se ani slovem nezmínil o jeho dceři, která se tam měla usadit. Většina souhrnných prací a genealogických přehledů udává, že kníže Přemysl měl dva syny a dceru Annu.⁶ Naopak v anglických rodopisných materiálech najdeme již od první poloviny 17. století záznamy o tom, že Margaret je *daughter and heire* [dcera a dědička] *to Primislaus, Duke of Teschen in Silesia*. V anglických pramenech Piastovna vystupuje jako *Margaret of Teschen* nebo *de Thase, Thasae* či *Theise*.⁷

Česká historiografie ji od konce minulého století zmiňuje sporadicky, a to pouze několika slovy. Pokud víme, tak jako první z českých badatelů Markétu Těšínskou uvádí ve svém příspěvku z roku 1999 Marek Suchý,⁸ o čtyři roky později Lenka Bobková⁹ – oba tento poznatek převzali z anglické literatury. Česká historiografie tedy informaci o existenci zapomenuté dcery těšínského vévody v Anglii zachytila o něco dříve než polská, avšak teprve z pera polských historiků vyšla první studie o Markétě Těšínské mimo anglosaský prostor. Nutno dodat, že polští

a čeští badatelé se v této věci vzájemně neovlivnili a každý přejal informaci na vlastní pěst ze Západu. Snad nejvýmluvnějším příkladem toho, jak se Markétě Těšínské dlouho a úspěšně dařilo unikát českému zájmu, je ilustrace otištěná v *Dějínách Británie*, které vyšly v rámci ediční řady Nakladatelství Lidových novin *Dějiny států*.¹⁰ Jedná se o vyobrazení náhrobku sira Simona Felbrigge a jeho choti ve Felbriggi (Norfolk). Touto chotí je právě Markéta Těšínská, čehož si česká redakce původně anglicky psaných *Dějin Británie* nebyla vědoma, jinak by

Takzvaná Piastovská věž na Hradním vrchu v Těšíně je jedním z nejvýraznějších pozůstatků z doby vlády Přemysla I. Nošáka. Její nadzemní výška činí 29,9 m, základy jsou zapuštěny do hloubky 6 m. Nároží koruny zdobí repliky erbů, jejichž vznik je možné datovat do let 1385–1390, r. 1958, Muzeum Těšínska

*Idealizovaný portrét
anglické královny Anny
České od Augustuse Julese
Bouviera (1827–1881).
Větší vypovídající hodnotu
o skutečném vzhledu této
v mládí zemřelé královny
může mít podoba z náhrobku*

to určitě – s ohledem na tuzemského čtenáře – zmínila. Náhrobní kámen praporečnicka krále Richarda II. Simona z Felbriggu a jeho první manželky Markéty Těšínské je jedním z nejkrásnějších a nejvýjimečnějších v celé Anglii,¹¹ což potvrzuje i fakt, že v českém vydání knihy byl vyobrazen právě on, a to nikoliv s ohledem na osobu sira Simona, o němž není v samotném textu ani zmínka. Jeho náhrobek – o němž pojednáme blíže na konci článku – jej vzhledem ke své originalitě a zachovalosti svou slávou jaksí zastínil. O Markétě to platí dvojnásob. Její náhrobek se jako reprezentativní anglický artefakt na stránky české knihy dostal, ona sama však, ačkoliv zde byla doslova pod lampou, zůstala neodhalena.

Jak se vůbec těšínská Piastovna na britských ostrovech ocitla? Abychom odpověděli na tuto otázku, je nutné objasnit situaci v tehdejší velké mezinárodní politice.¹² Katalyzátorem veškerého dění se stalo tzv. velké západní schizma, které vypuklo v roce 1378 tím, že znepřátelení kardinálové zvolili dva různé papeže. Klement VII., sídlící v Avignonu, nalezl solidní oporu ve Francii, naopak na stranu římského papeže Urbana VI. se klonila Anglie a Svatá říše římská. Tyto země byly od sebe dosti vzdálené a nepojilo je k sobě příliš mnoho. Urbanovi záleželo na jejich sblížení, aby spolu utvořily účinnou protiváhu vůči avignonskému táboru. V papežských kruzích proto vznikl plán anglo-lucemburské spolupráce. Ta měla být potvrzena manželským svazkem Richarda II., jenž v roce

1377 dosedl jako desetiletý na anglický trůn, s o osm měsíců starší Annou Lucemburskou, dcerou císaře Karla IV. († 1378). Sám Karel dvakrát změnil své rozhodnutí, za koho dceru provdává, neboť pro ni hledal tu nejlepší partii. Nejprve její ruku přislíbil ještě o polovinu mladším dědicům německých knížectví,¹³ aby nakonec – ne bez neblahých následků – odhodil své závazky a nabídl sňatek novému králi Anglie. Ten náležel v tehdejší Evropě k nejdůstojnějším kandidátům k uzavření manželství. V té době ještě Angličané nabídku lucemburského rodu nepřijali, raději se zajímali o ruku francouzské princezny a později mnohem reálnějšími plány na svatbu s dcerou Bernabò Viscontiho z Milána.¹⁴ Jedním z posílů v Miláně byl největší anglický středověký básník Geoffrey Chaucer,¹⁵ který později bude opěvovat mj. svou mladou královnu, Annu Lucemburskou. V době, kdy anglické poselstvo domlouvalo sňatek v Itálii, došlo ke schizmatu a do hry vstoupila papežská diplomacie. Tu vedl arcibiskup z Raveny, kardinál Pietro Pileus di Prato, jeden z nejspolehlivějších lidí papeže Urbana VI. a osoba s nesrovnatelným přehledem v tehdejších mezinárodních vztazích.¹⁶ Právě on se stal *spiritus movens* celého záměru uzavření sňatku anglického krále Richarda II. s českou princeznou Annou. Neměli bychom tedy přeceňovat iniciativu dalšího velkého aktéra námlov, našeho krajana Přemysla Nošáka. Těšínský kníže byl zde spíše v roli vykonavatele než inspirátora. Dokonce i autor Nošákovy biografie, Idzi Panic, přiznává, že faktickým strůjcem velké evropské politiky Václava IV. byl italský kardinál Pileus.¹⁷

Podívejme se podrobněji na anglicko-česká jednání, abychom viděli roli knížete Přemka v širších souvislostech a s náležitým odstupem. Po jednáních s kardinálem Pileem v Praze v březnu 1380 se nový český král (a již za otcova života král římský), 19letý Václav IV., rozhodl, že odešle králi Richardovi II. psaní, v němž představí svůj záměr obrany jednoty křesťanství a pravověrného papeže proti schizmatikům. V odpovědi na to se angličtí poslové v té době pobývající ještě v Itálii vydali na sever do Prahy, aby odtud informovali královské rádce v Londýně o zdárném průběhu a výsledcích vyjednávání s Václavem.¹⁸ V červnu 1380 přijel do Londýna český vyslanec Bořivoj ze Svinař.¹⁹ V téže době navštívil druhý velký západoevropský dvůr – pařížský – Přemysl Těšínský za účelem vytvoření nátlaku na francouzského panovníka, aby přestal podporovat avignonského papeže Klimenta VII.²⁰ Aktivně si počínali i Angličané, kteří ještě v tomtéž měsíci přijeli na dvůr ke králi Václavovi. A tady opět nalézáme další slezský akcent v tehdejší velké politice. Jedním

z diplomatů Richarda II. byl totiž Bernard ze Zedlitz (Cedlic, Zetles, Zedeletz, Sedles), představitel ve Slezsku osedlé německé rodiny, rytíř z vratislavské diecéze, který již v 60. letech jezdil ve službách Plantagenetů na dvůr Karla IV.²¹ Bernard a jeho společníci s Václavem ujednali, že příští fáze rokování proběhne počátkem následujícího roku ve Flandrech. V únoru 1381 přijela do města Bruggy delegace českého a římského krále, v jejímž čele stál piastovský kníže Přemysl Těšínský, již od roku 1355 blízký spolupracovník Karla IV.²² a později ještě bližší důvěrník Václava IV. Spolu s Přemkem se na dalekou cestu vypravil Petr z Vartemberka a Konrád Krajíř z Krajku.²³ Přítomen byl rovněž hlavní strůjce koalice, kardinál Pileus. Po předběžném dojednání podmínek manželského svazku se obě delegace přesunuly z Flander do Londýna, kam dorazily 28. března 1381. Dne 2. května byla ve Westminsteru uzavřena dohoda²⁴ o spolupráci mezi anglickým a českým panovníkem, kterou Václav IV. potvrdil 1. září. Král Richard navíc daroval Václavovi 20 000 zlatých na pokrytí výdajů spojených s cestou princezny Anny spolu s doprovodem do Anglie a přislíbil mu zaplatit ještě 80 000.²⁵ Přemysl a další čeští šlechtici, kteří se výraznou měrou zasloužili o dohodu mezi oběma panovníky, byli anglickým králem bohatě odměněni. V případě těšínského knížete se jednalo o roční rentu ve výši 500 liber (pro porovnání – Petr z Vartemberka a Konrád Krajíř dostali o polovinu méně).²⁶ Anglická štedrost vycházela z naděje, že nová spolupráce pomůže Lucemburkům výrazněji se odpoutat od jejich tradičního frankofilství. Pamatujme na to, že Jan Lucemburský bojoval a padl na straně Francouzů v bitvě u Kresčaku a teprve jeho syn Karel IV., jenž již vystupoval z pozice římského krále a císaře, hledal optimální rovnováhu mezi dvěma znepřátelenými tábory soupeřícími ve stoleté válce – anglickým a francouzským mocnářstvím. Další Lucemburk, Václav IV., ještě výrazněji deklaroval své sympatie vůči Angličanům, byť dbal o to, aby zcela nezpřetrhal tradiční vazby s Francií. Obrat od česko-anglického konfliktu k jejich vzájemné spolupráci dokonale ilustruje fakt, že Richard byl synem vítěze bitvy u Kresčaku, „Černého prince“ Eduarda, a Anna vnučkou Jana Lucemburského, který zahynul ve válečné vřavě proti němu.

Těšínský kníže se dočkal odměny za prokázané služby i od svého panovníka. Za to, že domluvil sňatek Anny s anglickým králem Richardem, mu Václav IV. daroval jako dědičné léno část Hlohovského knížectví, jež patřila od dob Jana Lucemburského k bezprostředním držávám českých králů. Toto území i s polovinou města Hlohova zůstalo v rukách těšínských

Vyobrazení korunovace Richarda II. a Anny v rukopise Liber Regalis. Korunovace se konala 22. ledna 1382 ve Westminsterském opatství dva dny po uzavření sňatku, který pomáhal dojednat těšínský kníže Přemysl I. On i jeho dcera Markéta byli pravděpodobně svědky těchto londýnských událostí

knížat do roku 1480. Zbylou část si podržela piastovská knížata z hlovovsko-zaháňské větve rodu.²⁷

Po uzavření londýnských smluv pospíchal Přemysl na pražský dvůr, aby podal zprávu o průběhu vyjednávání.²⁸ Doprovázeli jej angličtí poslové – Simon Burley a George z Felbrigg. Posledně jmenovaný byl bratrancem tehdy asi 15letého Simona z Felbrigg, budoucího manžela těšínské Piastovny Markéty. Je dost dobře možné, že i on spolu se svým příbuzným zamířil do Čech, kde se již v té době mohl poznat se svou nastávající ženou. Účasti mladého rytíře z Felbrigg ve výpravě do srdce Evropy nasvědčuje i fakt, že Simon Burley byl vychovatelem Richarda II. a pravděpodobně pečoval i o Simona; a snad i proto jej mohl vzít s sebou do Prahy.²⁹

Po bezmála čtyřletých diplomatických vyjednáváních a přípravách k sňatku mohla konečně na podzim 1381 králova sestra a císařova dcera Anna Lucemburská odcestovat za svým snoubencem a spolu s ní i jedna znamenitá členka jejího dvora, pro změnu dcera knížete Markéta Těšínská. Výpravu na britské ostrovy vedl právě její otec Přemysl Nošák. Více než měsíc se Anna zdržela na dvoře své tety Johany a strýce Václava (bratra zemřelého císaře Karla IV.), vévodského páru z Brabantska a Lucemburku, v Bruselu. Velký kronikář Jean Froissart, jehož dlouholetým mecenášem byl vévoda Václav,³⁰ popisuje, jak se strýc musel přičinit na francouzském dvoře o to, aby zajistil svobodný a bezpečný průjezd své

Fragment královské listiny
vydané Richardem II. v roce
1389, v níž potvrzuje práva
obyvatel města Shrewsbury.
Uvnitř iniciály R je
vyobrazena „dobrá královna
Anna“ přimlouvající se
za měšťany u svého chotě.
Anna je druhou českou
osobností, již v anglické
tradici přísluší přívlastek
„dobrý“. Tou první je hrdina
známé koledy „Good King
Wenceslas“, kníže sv. Václav

neteři přes Normandii, což rovněž platilo i pro plavbu přes kanál La Manche. Mořské vlny prý křižovalo 12 lodí s rozkazem od francouzského krále zajmout českou princeznu Annu, která se měla mimochodem ještě před časem stát jeho ženou.³¹ Spolu s Václavem Lucemburským se na pařížský dvůr vydal opětovně Přemek Nošák, tentokrát s úkolem zprostředkovat mírová jednání mezi válčícími stranami a také získat souhlas s uzavřením nadcházejícího manželství Anny a Richarda.³² Po získání potřebných glejtů na svobodný průjezd zemí francouzského panovníka dorazila Anna spolu s doprovodem 18. prosince 1381 do přístavu v Doveru. Budoucí královna a několik členů dvora se plavilo na jedné lodi, zatímco ostatní část výpravy a koně na druhé.³³ Na palubě jedné z nich se s jistotou přepravoval i Přemysl a Markéta. Bezprostředně po vyloďení obě lodi nabrala obrovská vlna, jež plavidlo, na němž překonal kanál La Manche česká princezna, narázem o sebe zcela zničila. Thomas Walsingham, autor kroniky *Historia Anglicana*, o mnoho let později viděl v této epizodě zlou předtuchu, která měla zvěstovat příkoří spojené s pobytem Čechů v Anglii.³⁴ Tři dny po vyloďení se Anna odebrala do Canterbury a vánoční svátky strávila na hradě v Leedsu. Spolu s početným průvodem slavnostně vjela 18. ledna 1382 do Londýna, kde se seznámila se svým budoucím manželem Richardem II. Vzala si jej 20. ledna a o dva dny později byla arcibiskupem z Canterbury korunována královnou Anglie.³⁵

Předpokládáme, že očitými svědky všech těchto událostí byli naši těšínsí hrdinové.

Přestože Idzi Panic tvrdí, že se Přemysl Nošák svatebních slavností z nám neznámých příčin již neúčastnil,³⁶ Rafał Prinke a Andrzej Sikorski naopak přináší důkazy o tom, že se Nošák v Anglii určitě zdržoval ještě v srpnu 1382, kdy byl vydán rozkaz, [...] aby připravili válečnou loď či jiné jednotky dostačující k zabezpečení cesty těšínského knížete Přemysla, praporečníků, rytířů, zbrojnošů i ostatních poddaných Václava, krále římského a českého, kteří přicestovali do Anglie jako doprovod královny Anny a nyní jsou připraveni k odjezdu, a proto je nutné pomoci těchto ozbrojených lodí převést tohoto knížete a všechny jeho lidi do Calais.³⁷ Brabantská a lucemburská vévodkyně Johana, jež byla rovněž přítomna na svatebním veselí v Londýně, Anglii opustila již na začátku února 1382. Fakt, že Přemysl zůstal v Londýně o více než půl roku déle než ostatní svatebčané, nám dovoluje předpokládat, že zde mohl pobývat kvůli svatbě své dcery Markéty se Simonem z Felbrigg. Tento sňatek, podle mínění Prinkeho a Sikorského, byl pravděpodobně uzavřen v létě 1382 (kdy byl v Anglii přítomen nevěstin otec) nebo na podzim 1383. Posledně uvedený termín by souvisel se zmínkou z října téhož roku, kdy je v pramenech uveden jistý Bernard Lobdeve, úředník a sluha těšínského knížete. Tehdy měl obdržet důchody z prebendy Sesley v katedrále Chichester. Stalo se tak na přání královny Anny, jejíž dvořankou byla Markéta, což mohlo – jak poukazují výše uvedení badatelé – mít souvislost právě se svatbou těšínské Piastovny.³⁸ Manželských svazků Anniných dvorních dam s anglickými šlechtici bylo hned několik, jak uštěpačně poznamenal

anonymní autor Westminsterské kroniky – *veselky některých královniných krajanek s vysoce urozenými osobami šly na účet státu*.³⁹ Ženili se rovněž čeští rytíři s Angličankami.⁴⁰

Početný dvůr mladé anglické královny a jeho okázalý a rozmařilý styl života byly trnem v oku řady kronikářů.⁴¹ Již zmíněný Thomas Walsingham popisuje Čechy jako nezvané hosty přizívající se na plodech Anglie a nehodlající se vrátit do rodných končin.⁴² Rovněž i mnozí jiní považovali manželství Richarda s Annou za dosti nevýhodné pro Anglii, neboť novomanželka nepřinesla žádné věno.⁴³ Králi připomínali, že si koupil pro sebe ženu, *platíc za tak malou porci masa příliš vysokou cenu*.⁴⁴ Ani politické výhody z tohoto svazku nebyly tak markantní, jak se předpokládalo.⁴⁵ Královnina dobrá pověst utrpěla i tím, že nepřinášela toužebně očekávaného následníka trůnu, což tehdejší kronikáři přičítali právě jí,⁴⁶ i když sám král Richard se nedočekal potomků ani se svou druhou manželkou – Isabelou z Valois. Přesto si mladá královna, paní těšínské kněžny Markéty, dokázala získat v novém prostředí stálou popularitu, a to zejména díky vstřícnému postoji k účastníkům nedávno potlačeného velkého povstání Wata Tylera (1381). Podobně velkorysými gesty Anna nešetřila do konce svého krátkého života a díky šarmu, jímž okouzlovala anglický dvůr, měla vliv i na panovnickou politiku.⁴⁷ Klečíc na kolenou (prý tři hodiny) marně prosila o život královského vychovatele, již dříve uvedeného Simona Burley, jenž byl odsouzen k smrti tzv. Nemilosrdným parlamentem (*Merciless Parliament*) v době, kdy král na čas ztratil vládu.⁴⁸ Klečíc na kolenou žádala následně Richarda, který opět držel otěže vlády nad královstvím pevně ve svých rukou, aby se slitoval nad londýnský měšťany. Mimo jiné i díky tomu ji Angličané začali označovat přídomek „Good Queen“ – dobrá královna. Kronikář Adam z Usku označuje Annu jako nejlaskavější paní (*benignissima domina Anna Anglie regina*)⁴⁹ a v jejím nekrologu ji nazývá „matkou Anglie“.⁵⁰ Geoffrey Chaucer, největší básník středověké Anglie, jenž se těšil přízni mladého královského páru, věnoval Anně např. díla *Sněm ptáků* či *Legenda o dobré ženě*.⁵¹ Znamý reformátor Jan Viklef (John Wycliffe) se pochvalně zmiňuje o tom, že Anna s sebou přivezla Bible ve třech jazycích: latinském, českém a německém, což ospravedlňovalo touhu jeho rodáků po anglicko-jazyčném překladu Písma svatého.⁵² Náboženská literatura v národních jazycích v té době patřila ještě k nepříliš vítaným novinkám, které se rozvíjely jak v Čechách, tak i v Anglii (Tomáš Štítňý ze Štítného – Viklef a lollardi). Posílení kulturních kontaktů mezi oběma zeměmi

za života královny Anny vedly k recepci viklefismu v předhusitských Čechách, kde se však reformační myšlenky začaly nezávisle šířit již dříve.⁵³ Oděv českých dvorních dam měl značný vliv na tehdejší anglickou módu.⁵⁴ S elegantními novinkami přišli rovněž čeští muži. Je zajímavé, že jejich boty s dlouhými špičkami připnutými pod kolena řetízky byly v Anglii známy jako *crackows* nebo *crakows* (podle Krakova) či také *poulaines* (podle Polska).⁵⁵ Díky Anně se na britských ostrovech začala používat dámská boční sedla k jízdě na koni.⁵⁶ Do širšího povědomí se dostalo i uctívání její patronky sv. Anny.⁵⁷ Nezanedbatelný vliv na tvorbu místních umělců mělo i české malířství a technika iluminace rukopisů.⁵⁸

Dříve, než se označení „dobrá královna“ stálo ujmout, musela se Anna vyrovnat s nemalými problémy. Averse části anglické šlechty vůči ní a jejímu dvoru se zvýšila po skandálu, který vyvolala jedna z královniných dvorních dam – a tudíž společnice naší Markéty – Agnes (Anežka) Lancecronová (Launcecron, Lancerona). Kvůli ní Robert de Vere, jeden z nejoblíbenějších lidí krále, opustil svou ženu Philippu de Coucy, vnučku krále Eduarda III. Přestože zhrzená Philippa byla sestřenicí Richarda II., panovník avantýry svému dvoranovi nerozmlouval, ba co více, královský pár se přimlouval u papeže Urbana VI. za anulaci manželství. Většina šlechty, v jejímž čele stannuli vlivní příbuzní dámy z Lancecronu, se cítila jednáním již dříve nepopulárního Roberta de Vere a jeho královských protektorů hluboce dotčena. Tyto okolnosti vedly k posílení opozice vůči panovníkovi a jeho věrným, jež vyústily

Špičaté boty zvané *crackows* nebo *poulaines* byly jednou z módních novinek, které dvořané královny Anny Lucemburské přinesli do Anglie

Kostel sv. Markéty ve Felbriggsu v hrabství Norfolk. Zde spočívá těšínská Piastovna nesoucí stejné jméno jako patronka kostela. Malá vesnička Felbrigg čítala v roce 2001 pouhých 182 obyvatel

Nákres náhrobní desky
Simona z Felbriggu
(* kolem 1366–1442)
a jeho první choti Markéty
(† 1416) v kostele sv. Markéty
ve Felbriggu z první poloviny
19. století; Boutell, Charles:
*The Monumental Brasses
of England*. London 1849

v letech 1386–1388 v otevřené povstání proti nim. Po porážce královského vojska pod vedením právě Roberta de Vere, byl panovníkův oblíbenec zbaven majetku a raději emigroval. Je možné, že našel útočiště v Čechách, v rodné zemi své milenky, neboť se za něj u krále Václava IV. přimlouval Richard II. S jistotou nevíme, zdali Roberta doprovázela i „Lancecrona“ a jestli se stala jeho manželkou. Vítězství opozice vedlo k ustanovení tzv. Nemilosrdného parlamentu, jenž nad několika blízkými spolupracovníky

krále vynesl tvrdé tresty. Hněv se obrátil i proti cizincům, a proto byla většina Čechů nucena Anglii opustit.⁵⁹

Markéta z Felbriggu, jež náležela k úzkému okruhu královských dvořanek, mohla zůstat, neboť byla již řadu let manželkou anglického šlechtice. Kdyby si jej nevzala, určitě bychom dnes vůbec nevěděli, že existovala (dokonce neznáme ani přibližné datum jejího narození). Je to paradoxní, když si uvědomíme, že pocházela z vysoce urozené – knížecí – rodiny. Přestože Nigel Saul, autor poslední velké biografie o králi Richardovi II., píše, že panovník dojednal pro svého přítele Simona z Felbriggu sňatek s *nejctihodnější dámou z královna doprovodu*,⁶⁰ nijak to neobohacuje naše vědomosti, které by nám dovolily lépe popsat⁶¹ postavení a jakkoli přiblížit vztahy Markéty s Annou Lucemburskou. Nabízí se však hypotéza, že je nepřiliš pravděpodobné, aby se mezi členkami královna dvora nacházela jiná dívka knížecího původu.

O muži těšínské Piastovny víme mnohem více než o ní samotné. Simon z Felbriggu (* kolem 1366) vyrůstal pravděpodobně na královském dvoře spolu se svým vrstevníkem Richardem II. Podle některých domněnek se Simon účastnil poutě ke hrobu sv. Jakuba v Santiagu de Compostela (víme, že v roce 1389 získal od krále povolení k cestě do ciziny) a v letech 1391–1392 křížové výpravy do Pruska. V roce 1395 byl jmenován praporečným krále Richarda. Tento úřad zastával až do Richardova sesazení z trůnu v roce 1399. Poté panovníka zasáhla rychlá a tragická smrt ve vězení a současně upadala i kariéra Simona z Felbriggu v politickém životě anglického královského dvora. Následující období strávil většinou na svých rodových panstvích ve východní Anglii. Hned v prvním roce vlády nového krále Jindřicha V. (vládl v letech 1399–1413) se dočkal velké pocty – byl jako 91. v pořadí přijat do spolku kavalírů Podvazkového řádu, který založil Eduard III. v roce 1348. Ačkoliv opustil hlavní město, stále se sporadicky účastnil celozemských, a dokonce i mezinárodních událostí. Nejnázornějším příkladem toho je výprava proti Francii (1415), se kterou Anglie nadále soupeřila ve stoleté válce. Simon tehdy poslal do boje jednotku složenou ze 12 zbrojnošů a 36 lučištníků, s níž válčil ve slavné bitvě u Azincourtu.⁶² Nejspíše po návratu z výpravy dal přestavět kostel sv. Markéty ve Felbriggu, v němž nechal umístit náhrobek s portrétem svým a své nedávno zemřelé (27. června 1416) manželky, jež nosila jméno této svěťice. Sám však byl později pohřben po boku druhé manželky v Norwichi. Zemřel 8. prosince 1442. Se svou první ženou měl tři dcery: Alžběta a Alena

(Helena, Alana) se provdaly za významné anglické šlechtice, Anna se stala řeholnicí.⁶³

Zmíněný náhrobní kámen v kostele ve Felbriggsu v hrabství Norfolk je jediným dosud známým dobovým pramenem, jenž nám přibližuje postavu těšínské kněžny Markéty. Představuje manželský pár v životní velikosti a je považován za jeden z nejkrásnějších v celé Anglii. Již několikrát zmínění badatelé, Prinke a Sikorski, objasňují symboliku náhrobního kamene. Na praporci, který drží Simon, je zobrazen erb jeho krále Richarda II. Tentýž znak je umístěn i nad Simonovou hlavou. Naopak nad manželčinou hlavou je erb královny Anny. Heraldicky pravá polovina Annina erbu (pravá z pohledu osoby držící štít před sebou, z pohledu diváka pak levá) je totožná s erbem jejího muže. V heraldicky levé polovině erbu jsou jako symbol římsko-německého císařství dvě dvouhlavé orlice, vedle nich – v prázdných polích, jak dnes můžeme vidět, zničených již na počátku 19. století – byli jako znak Českého království vytesáni lvi. Prinke a Sikorski uvádí: *Umístění královských erbů na náhrobkách jejich poddaných se nikde v Evropě nepraktikovalo a rovněž na britských ostrovech jde o jediný takový známý případ.* Pokud se jedná o středový štít, mohlo by se na první pohled zdát, že lev je zde prezentován jako symbol Čech, zvláště když víme, že Markéta byla dvořankou české princezny, leč ve skutečnosti je to znak pánů z Felbriggsu, naopak orlice je erb dámy. Nekorunovaná orlice byla totiž znakem všech hornoslezských Piastovců. Nápis ve spodní části náhrobku nás informuje o tom, že Simon z Felbriggsu byl praporečníkem krále Richarda (a proto také na vyobrazení drží jeho korouhev a ne erb vlastního rodu). Místo, kde se mělo vytesat datum jeho úmrtí, zůstalo prázdné, což svědčí o tom, že byl náhrobek zhotoven ještě za života objednavatele. Naopak je uvedeno přesné datum úmrtí manželky: 27. června 1416 (v literatuře se však často můžeme setkat s chybným rokem 1413). O paní „Margaretě“ se dále dovídáme, že byla *nacione et generoso sanguine Boema* a že tedy pocházela z českého (sic!) šlechtického rodu a byla členkou dvora královny Anny.⁶⁴ Nemůžeme se Angličanům divit, že dceři leníka českého krále – ač pocházejícího z polského piastovského rodu – vlili do žil českou krev. Byly to pro ně nuance příliš vzdálené a exotické. Zvláště když v té době byl národ definován spíše politicky a slovo „krev“ nemuselo být spojováno pouze s etnickým původem.

Již jsme se zmínili o výjimečném náhrobku ve Felbriggsu, kde odpočívá dcera země těšínské, neméně zajímavý je rovněž ten, pod kterým jsou uloženy ostatky její královny. Shodou okolností byla Anna Lucemburská jako první

*Společný náhrobek královského páru Richarda II. a Anny Lucemburské je pozoruhodný stejně jako náhrobek jejich dvořanů – královského praporečníka Simona z Felbriggsu a jeho manželky, těšínské piastovny Markéty. Právě kvůli Anně – „dobré královně“ – je tento hrob v londýnském Westminsteru svého druhu poutním místem. Jeho autorem je Nicholas Broker a Godfrey Prests; Hollis, Thomas – Hollis, George: *The Monumental Effigies of Great Britain.* London 1840*

anglická královna pohřbena spolu se svým manželem ve dvojitém hrobě. Sám Richard přikázal zhotovit náhrobek s podobiznami královského páru ležícího vedle sebe.⁶⁵ Je dokladem opravdové a hluboké lásky, jakou k sobě mladí manželé cítili.⁶⁶ Anna zemřela 7. června 1394 ve věku 28 let. Richard, hluboce zasažen náhlým odchodem své milované manželky, nechal ihned zbořit zámek v Sheenu, kde skonala.⁶⁷ Richard

Současná podoba náhrobku Simona z Felbriggsu a Markéty Těšínské, který je osazen v podlaze kostela sv. Markéty ve Felbriggsu. Simon má pod levým kolenem uvázaný podvazek jako znak příslušnosti k Podvazkovému řádu

byl zavražděn a jeho tělo bylo uloženo do společného hrobu 14 let po její smrti.

S těšínskou kněžnou Markétou souvisí ještě jeden aspekt, který zde nemůžeme pominout. V pramenech ze 17.–18. století se objevují informace o tom, že těšínský kníže byl údajně švagrem či synovcem českého krále (současný historik Nigel Saul uvádí nadsazenou informaci, že byl Přemek vychováván na císařském dvoře Karla IV.),⁶⁸ z čehož se usuzovalo, že Markéta a její potomci by mohli mít nárok na český trůn. Podle zaručených odkazů někteří členové rodu Tyndale (potomci Markéty Těšínské) o sobě tvrdili, že jsou právoplatnými dědici Českého království, a dokonce jim měla být česká koruna přislíbena okruhem českých protestantů. Je však vyloučené, aby takový původ mohl Markétě zaručit jakýkoliv právní nárok v případě dědictví, když si uvědomíme, že na to měli nárok výhradně Přemkovi synové.⁶⁹

Markéta Těšínská je dnes známější v anglosaských zemích, kde po ní zůstali četní potomci, než v rodných krajích. Na existenci této těšínské kněžny polské historiky upozornil Američan.⁷⁰

Příznačné je i to, že *Margaret of Teschen* má (v době, kdy píší tyto řádky) samostatné, i když krátké a v uvedených datacích nepřesné, heslo v anglické verzi Wikipedie,⁷¹ avšak ne v české a polské, přestože posledně zmíněná patří k nejlépe zpracovaným. *Markéta Těšínská* či *Małgorzata Cieszyńska* jsou jména, která se na stránkách historických prací zatím neobjevila.

Čtenáři může připadat, že jsme v tomto příspěvku mnoho o samotné dceři Přemka Nošáka neřekli a většinou se děj točil kolem barvitých dějinných kulis, v nichž se Markéta pouze mihla. Ale jak si s tím může historik poradit? Skromné vědomosti, jaké o jejím životě máme, jsou pouze genealogické povahy, o životě těšínské kněžny v Anglii nevíme prakticky nic. Budme však vděční alespoň za to, že se nám po staletích zapomnění podařilo alespoň zachytit – a obyvatelům Těšínska zpřístupnit – onu malou stopu, jež po sobě v této vzdálené zemi naše Piastovna zanechala.

Z polštiny přeložil Radim Jež

Margaret of Těšín († 1416)

Forgotten daughter of Přemysl I Nošák at the court of the English King Richard II

Margaret of Felbrigg, daughter of the Těšín Prince Přemysl I Nošák (1332/1336–1410) and wife of the English nobleman Simon of Felbrigg (around 1366–1442), is a lost Piast descendant. Despite the fact that her father was an internationally renowned diplomat at the court of Emperor Charles IV and his son, Wenceslas IV, the fortunes of this princess of Těšín have not yet been sufficiently tracked. Margaret, as a member of the court of the Czech Princess Anne, who became the wife of King Richard II at the beginning of 1382 thanks to crafty negotiations by Přemysl Nošák, settled in England permanently and spent the rest of her life with Simon of Felbrigg. The only permanent physical memory of her is a grand tombstone in a church in Felbrigg in the county of Norfolk in the east of England.

POZNÁMKY

- 1 Prinke, Rafał – Sikorski, Andrzej: *Małgorzata z Felbrigg. Piastówna cieszyńska na dworze Ryszarda II króla Anglii*. Roczniki Historyczne, 67, 2001, s. 107–130. Poslední genealogické studium týkající se Markéty a jejich potomků vyšlo v USA – Hansen, M. Charles: *Margaret, Wife of Sir Simon Felbrigg: Ancestress of Margaret (Tyndal), Wife of Gov. John Winthrop of Massachusetts Bay Colony*. The American Genealogist, 79, 2004, č. 4, s. 283–291. Pro úplný výčet samostatných článků nutno jmenovat dřívější britskou práci – Evans, Charles: *Margaret. Lady Felbrygge*. Blackmansbury, 2, 1965, č. 1, s. 3–7. Naposledy se modlitební knížce z Markétiny pozůstalosti, obsahující kromě anglických a latinských i české modlitby, věnoval Thomas, Alfred: *Margaret of Teschen's Czech Prayer. Translationism and Female Literacy in the Later Middle Ages*. Huntington Library Quarterly, 74, 2011, č. 2, s. 309–323. První populárněji laděné zpracování pro regionálního čtenáře – Małysz, Bohdan: *Piastówna cieszyńska nad Tamizą*. Kalendarz Śląski, 46, 2010, s. 116–122.
- 2 Jasiński, Kazimierz: *Rodowód Piastów śląskich III*. Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy. Wrocław 1977; druhé doplněné vydání vyšlo pod názvem *Rodowód Piastów śląskich*. Piastowie wrocławscy, legnicko-brzescy, świdnickcy, ziębiccy, głogowscy, żagańscy, oleśnickcy, opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy. Kraków 2007.
- 3 Týž: *Przemysław I Noszak*. In: Rostworowski, E. (red.): *Polski słownik biograficzny* 28. Wrocław – Warszawa – Kraków 1984–1985, s. 736–737.
- 4 Panic, Idzi: *Książę cieszyński Przemysław Noszak*. Biografia polityczna. Cieszyn 1996, zvláště s. 47, 70–71.
- 5 Týž: *Služba diplomaticzna księcia cieszyńskiego Przemysława Noszaka na dworze króla rzymskiego i czeskiego Wacława IV w latach 1378–1396*. Watra. Rocznik Bielski, 5, 1989, s. 17–25, zde zvláště s. 19–20.
- 6 Tak je tomu např. i v jedné z posledních syntéz středověkých dějin Polska – Szczur, Stanisław: *Historia Polski. Średniowiecze*. Kraków 2004, s. 359 (genealogická tabule: *Piastowie śląscy – linia cieszyńska i oświęcimska*).
- 7 Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 108, 119–120, 123.
- 8 Suchý, Marek: *Dobrá královna Anna Česká*. Dějiny a současnost, 21, 1999, č. 3, s. 8–12, zde s. 10: *Vedle anglických favoritek typu Alice Lavender a Margery Longe se u dvora pohybovaly též dívky z Čech. Markéta, dcera vévody těšínského, byla dokonce první manželkou sira Simona Felbridgga*. Možno poukázat na detail, že zmínění slezské rodačky Markéty Těšínské ve spojitosti s „dívkami z Čech“ není úplně šťastné. Poznatek o Markétě byl patrně přejat z poslední důkladné biografie krále Richarda II., již Suchý jmenuje v seznamu použité literatury. Saul, Nigel: *Richard II*. New Haven – London 1997. Saul se o Markétě zmiňuje na s. 92 (pozn. 36) a na s. 335. Zde dokonce, aniž by naznačil jakékoliv důvody, nazývá Markétu nejvýznamnější dvorní dámou královny Anny: *Richard had arranged for Sir Simon [Felbrigg] to be married to the most distinguished of the queen's ladies-in-waiting, the daughter of the Duke of Teschen*.
- 9 Bobková, Lenka – Bartlová Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české IVb*. 1310–1402. Praha – Litomyšl 2003, s. 304 (autorkou této části knihy je L. Bobková): *Víme i o uskutečněním sňatku mezi Anninou vznešenou společnicí, dcerou Přemka Těšínského Markétou, a sirem Simonem Felbryggem, praporčíkem Richarda II*. Tuto informaci získala česká historička z citované práce – Seward, Desmond: *The Hundred Years War. The English in France 1337–1453*. New York 1999, s. 159.
- 10 Morgan, O. Kenneth a kol.: *Dějiny Británie*. Praha 1999, s. 179.
- 11 Potvrzují to Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 109–110.
- 12 Základními díly, osvětlujícími, za jakých mezinárodně-politických okolností došlo ke sňatku české princezny Anny s anglickým králem Richardem II.,

- jsou – Perroy, Édouard: *L'Angleterre et Grand Schisme d'Occident. Étude sur la politique religieuse de l'Angleterre sous Richard II (1378–1399)*, Paris 1933, zvláště s. 136–151; Saul, Nigel: Richard II, zvláště s. 83–107; Tuck, Anthony: Richard II and the House of Luxemburg. In: Goodman, A. – Gillespie, J. L. (edd.): *Richard II. The Art of Kingship*. Oxford 1999, s. 205–209; Suchý, Marek: England and Bohemia in the time of Anne of Luxembourg: Dynastic Marriage as a Precondition for Cultural Contact in the Late Middle Ages. In: Opačić, Z. (ed.): *Prague and Bohemia: Medieval Art, Architecture and Cultural Exchange in Central Europe*. London 2009; Týž: Dobrá královna Anna, s. 8–12; Urbánek, Rudolf: Anna Anglická, „dobrá královna“. In: Karešová, Z. – Pražák, J. (edd.): *Královny a kněžny české*. Praha 1996, s. 107–115; Spěváček, Jiří: Václav IV. 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce. Praha 1986, s. 138–140; Walsh Katherine: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen in Umkreis und Gefolgschaft der Luxemburgerin Anna, Königin von England (1382–1394) In: Šmahel, F. (ed.): *Häresie und vorzeitige Reformation im Spätmittelalter*. Schriften des Historischen Kollegs. Kolloquien 39. München – Wien 1998, s. 77–108; Heeren, John: Das Bündnis zwischen König Richard II. von England und König Wenzel vom Jahre 1381. Halle 1910; Chamberlayne, Churchill Gibson: Die Heirat Richards II. von England mit Anna von Luxemburg. Halle 1906; Höfler, Konstantin: Anna von Luxemburg. Kaiser Karls IV. Tochter, Königs Richard II. Gemahlin, Königin von England 1382–1394. Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien. Philosophisch-historische Classe, 20, 1871.
- 13 Bartoš, František Michálek: Čechy v době Husově. 1378–1415. České dějiny IVb. Praha 1947, s. 24, 86–87; Kavka, František: Karel IV. Historie života velkého vladaře. Praha 1998, s. 281, 289; Bobková, Lenka: Velké dějiny země Koruny české IVa. 1310–1402. Praha – Litomyšl 2003, s. 419; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 302, 343, 362.
 - 14 Perroy, É.: *L'Angleterre*, s. 136–139; Tuck, A.: Richard II, s. 206–207, 216; Saul, N.: Richard II, s. 83–84.
 - 15 Prinke, R. – Sikorski, A.: Małgorzata z Felbrigg, s. 125.
 - 16 K jeho osobě v našem kontextu – Guggenberger, Karl: Die Legation des Kardinals Pileus in Deutschland 1378–1382. München 1907, s. 7 an., 46–63, 67–73; Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 80–81; Tuck, A.: Richard II, s. 216, 219; Saul, N.: Richard II, s. 85–86; Týž: The Three Richards. Richard I, Richard II, Richard III. London – New York 2006, s. 142; Perroy, É.: *L'Angleterre*, s. 134 an.; Spěváček, J.: Václav IV., s. 138–140; Suchý, M.: Dobrá královna Anna, s. 8; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 108; Palacký, František: Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Praha 1998 (faksimile vydání z roku 1907), s. 425; Bartoš, F. M.: Čechy, s. 34–35.
 - 17 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 71, pozn. 108. Jistě velmi nadsazené je i tvrzení Slámovo: *Těž pro sestru krále Václava, Annu, Přemek našel ženicha v králi anglickém Richardovi* – Sláma, František: Dějiny Těšínska. Praha 1889, s. 21–22.
 - 18 Prinke, R. – Sikorski, A.: Małgorzata z Felbrigg, s. 125.
 - 19 Bartoš, F. M.: Čechy, s. 25.
 - 20 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 69; týž: Služba diplomaticzna, s. 19; Korbelařová, Irena – Žáček, Rudolf: Těšínsko – země Koruny české. Ducatus Tassinensis – terra Coronae Regni Bohemiae (K dějinám knížectví od počátku do 18. století). Český Těšín 2008, s. 58; Štěpán, Václav: Moravský markrabě Jošt (1354–1411). Knihnice Matice moravské 10. Brno 2002, s. 175.
 - 21 Reitemeier, Arnd: Ritter, Königstreue, Diplomaten. Deutsche Ritter als Vertraute der englischen und deutschen Könige im 14./15. Jahrhundert. Zeitschrift für Historische Forschung, 24, 1997, s. 2–3; týž: Aussenpolitik im Spätmittelalter: die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England 1377–1422. Göttingen 1996, s. 50; Chaplais, Pierre: English diplomatic practice in the Middle Ages. Hambledon – London – New York 2003, s. 172; týž: English Medieval Diplomatic Practice. London 1982, s. 100; Trautz, Fritz: Die Könige von England und das Reich 1272–1377. Mit einem Rückblick auf ihr Verhältnis zu den Staufern. Heidelberg 1961, s. 372, 407; Heeren, J.: Das Bündnis, s. 18, 20, 22; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 107; Spěváček, J.: Václav IV., s. 139, 690; Saul, N.: Richard II, s. 87; Tadra, Ferdinand: Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských. Praha 1897, s. 164; v dokumentu ze 7. ledna 1364 je jmenován *Bernardus de Cedelicz, miles Wratislav. diec. [...] miles familiaris commensalis Eduardi principis Walliae, primogeniti regis Angliae*.
 - 22 Úlohu Přemka Těšínského u českého dvora v této první etapě zmapoval Panic, Idzi: Działalność polityczna i dyplomatyczna księcia cieszyńskiego Przemysława Noszaka w czasach panowania Karola IV jako cesarza (1355–1378). Watra. Rocznik Bielski, 4, 1988, s. 28–45, jakož i ve výše zmíněné biografii (pozn. 4); srov. Žáček, Rudolf: K úloze slezských vévodů u lucemburského panovníckého dvora. In: Borák, M. (ed.): Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě. Opava 1998, s. 150–157; Hlaváček, Ivan: Kníže Přemek Těšínský ve službách českých králů. In: Dáňová, H. – Hlobil, I. (edd.): *Těšínská madona a vzácné sochy Petra Parléře*. Praha 2002, s. 58–72.
 - 23 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 70; týž: Služba diplomaticzna, s. 19; Bartoš, F. M.: Čechy, s. 34; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 303.
 - 24 Rymer, Thomas: Foedera, conventiones, litterae et cujuscunque generis acta publica inter reges Angliae et alios quosvis imperatores, reges, pontifices, principes vel communitates etc., IV. 1377–1383. Ed., revisited Clarke, A. – Holbrooke, F. – Caley, J. London 1869, s. 111–113.
 - 25 Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 77 an.; Tuck, A.: Richard II, s. 216–219; Saul, N.: Richard II, s. 91; Spěváček, J.: Václav IV., s. 140; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 304; Suchý, M.: Dobrá královna Anna, s. 8; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 108; Hönsch, K. Jörg: Lucemburkové. Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308–1437. Praha 2003, s. 167; Bartoš, F. M.: Čechy, s. 34.
 - 26 Saul, N.: Richard II, s. 88; Jasiński, K.: Przemysław, s. 736; Žáček, R.: K úloze slezských vévodů, s. 154; Korbelařová, I. – Žáček, R.: Těšínsko, s. 58; Grünhagen, Colmar: Geschichte Schlesiens, II. Gotha 1886, s. 209–211; Štěpán, V.: Moravský markrabě, s. 162; srov. Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 303.
 - 27 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 47; Jasiński, K.: Przemysław, s. 736; Žáček, Rudolf: Dějiny Slezska v datech. Praha 2004, s. 90–91, 418, 449; týž: K úloze slezských vévodů, s. 154; Żerelik, Rościszlaw: Dzieje Śląska do 1526 roku. In: Czapliński, M. a kol.: Historia Śląska. Acta Universitatis Wratislaviensis 3008. Wrocław 2007², s. 98; Korbelařová, I. – Žáček, R.: Těšínsko, s. 58, srov. tamtéž, s. 57 a pozn. 195; Grünhagen, C.: Geschichte, s. 209–211; Štěpán, V.: Moravský markrabě, s. 162; Orzechowski, Kazimierz: Terytorialne podziały na Śląsku. Kwartalnik Opolski, 17, 1971, č. 4, s. 92; Sláma, F.: Dějiny, s. 40 an.
 - 28 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 71.
 - 29 Prinke, R. – Sikorski, A.: Małgorzata z Felbrigg, s. 118, 125.
 - 30 Ke vztahu Václava Lucemburského k Froissartovi i k osobnosti knížete nejnověji: Fantysová-Matějková, Jana: Zapomenutý vévoda. Václav Lucemburský (1337–1383). Dějiny a současnost, 32, 2010, č. 1, s. 32–35; táž: Václav Český, lucemburský a brabantský vévoda mezi Francií a Římskou říší. Východiska, metody, bibliografie. In: Karlová, Š. – Lišková, V. – Stoček, J. (edd.): Historická dílna I. Sborník příspěvků přednesených v roce 2006. Plzeň 2006, s. 23–43; táž: Rezidence Václava Českého, vévody lucemburského a brabantského, jejich funkce a úloha v rodinných a „mezinárodních“ vztazích. In: Bobková, L. – Konvičná, J. (edd.): Korunní země v dějinách českého státu III. Rezidence a správní sídla v zemích České koruny ve 14.–17. století. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.–31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis 4. Praha 2007, s. 527–573.
 - 31 Froissart, Jean: Kronika stoleté války. Ed. a překlad A. Bejblík. Praha 1977, s. 293–294; Saul, N.: Richard II, s. 88–89; Suchý, M.: Dobrá královna Anna, s. 8–9; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 108; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 303–304; Spěváček, J.: Václav IV., s. 140; Bartoš, F. M.: Čechy, s. 34–35; Strickland, Agnes: Anne of Bohemia, surnamed the Good, first Queen of Richard II. In: Táž: Lives of the Queens of England. From the Norman Conquest I. London 1864, s. 412–413.
 - 32 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 71; týž: Služba diplomaticzna, s. 20; Prinke, R. – Sikorski, A.: Małgorzata z Felbrigg, s. 126.
 - 33 Saul, N.: Richard II, s. 89.
 - 34 Walsingham, Thomas: Thomae Walsingham, quondam Monachi S. Albani, Historia Anglicana II. 1381–1422. In: Riley, H. T. (ed.): Rerum britannicarum medii aevi scriptores 28. London 1864, s. 46, 119; Gransden, Antonia: Thomas Walsingham. In: Táž: Historical Writing in England, II. c. 1307 to the early sixteenth century. London 1996, s. 137; Saul, N.: Richard II, s. 89; Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 77.
 - 35 Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 108; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 303–304; Strickland, A.: Anne of Bohemia, s. 412–413; Prinke, R. – Sikorski, A.: Małgorzata z Felbrigg, s. 126. Pokud jde o datum svatby, údaj se někdy liší – srov. Perroy, É.: *L'Angleterre*, s. 156 a po něm Spěváček, J.: Václav IV., s. 140 nebo Bartoš, F. M.: Čechy, s. 35 nebo také Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 71 uvádějí 19. ledna; starší monografie Chamberlayne, Ch. G.: Die Heirat Richards II., s. 46 dokonce 14. ledna; novější práce Saul, N.: Richard II, s. 89–90 a Suchý, M.: Dobrá královna Anna, s. 9, uvádějí 20. ledna.
 - 36 Panic, I.: *Książę cieszyński*, s. 71; týž: Služba diplomaticzna, s. 19; *Książę cieszyński nie wziął jednak udziału w tej uroczystości. Nie dotarł nawet z nią do Londynu*. Odvolává se zde na práci Guggenberger, K.: Die Legation, s. 67–73.
 - 37 [...] aby przygotować okręty lub inne jednostki wystarczające dla bezpiecznej podróży Przemysława księcia cieszyńskiego, panów chorągiewnych, rycerzy, giermków i innych poddanych Wacława, króla rzymskiego i czeskiego, którzy przybyli do Anglii w kompanii królowej Anny i teraz zamierzają powrócić, i żeby tymi okrętami przywieźć tegoż księcia i wszystkich jego ludzi do Calais.

- Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 126–127 a pozn. 94; Evans, Ch.: Margaret, s. 6, pozn. 13. Stejně tak Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 11 píše, že na podzim roku 1382 *Richard nařídil konstáblu doverského hradu a guvernérů pěti přístavů* [cinque ports], aby zajistil Přemyslovi, vévodovi těšínskému, a lidem královny Anny takovou dopravu a doprovod, „jako by projížděl sám král“.
- 38 Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 127; Evans, Ch.: Margaret, s. 7, pozn. 16; Saul, N.: Richard II, s. 92–93, pozn. 36.
- 39 Hector, Leonard Charles – Harvey, Barbara F. (edd.): *The Westminster Chronicle 1381–1394*. Oxford 1982, s. 160–162; Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 127.
- 40 Saul, N.: Richard II, s. 92–93, pozn. 36.
- 41 Given-Wilson, Chris (ed.): *The chronicle of Adam Usk. 1377–1421*. Oxford 1997, s. 4–6; Stow, George B. – Herford, Nicholas (edd.): *Historia vitae et regni Ricardi Secundi*. Philadelphia 1977, s. 136; Fletcher, Christopher: Richard II. Manhood, Youth and Politics. 1377–1399. Oxford 2008, s. 88–89, 239; Tuck, Anthony: Richard II and the English Nobility. London 1974, s. 61; týž: Richard II and the House of Luxemburg, s. 219; Bevan, Brian: King Richard II. London 1990, s. 38; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 111.
- 42 Stejně jako pozn. 34.
- 43 Perroy, É.: L'Angleterre, s. 138; Saul, N.: Richard II, s. 141; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 11.
- 44 Polychronicon Ranulphi Higden monachi Cestrensis, together with the English Translations of John Trevisa and of an unknown writer of the fifteenth century, vol. IX. In: Lumby, J. R. (ed.): *Rerum britannicarum medii aevi scriptores* 41. London 1886, s. 12: *Nam non modica pecunia refundebat rex Angliae pro tantilla carnis portione*; The Westminster Chronicle, s. 12 (lat.) a 24 (ang.).
- 45 Saul, N.: The Three Richards, s. 144 an.; týž: Richard II, s. 93–94, z čistě osobního pohledu bylo manželství šťastné. Nechyběla v něm opravdová intimita a vřelost, což nebyvalo u politických svazků té doby pravidlem: *The bond that was established between them was one of remarkable strength and intimacy for an arranged marriage at this level of society in the middle ages*. Naopak z diplomatického hlediska skončilo manželství neúspěchem Angličanů: Palacký, F.: Dějiny, s. 425; Tuck, A.: Richard II and the House of Luxemburg, s. 220; Fletcher, Ch.: Richard II, s. 239: *if the marriage was a success in companionate terms, it had been a political disaster from the start*.
- 46 The chronicle of Adam Usk, s. 4; *Historia vitae et regni Ricardi Secundi*, s. 130; Fletcher, Ch.: Richard II, s. 239.
- 47 Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 9; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 110; Palacký, F.: Dějiny, s. 425; Polišenský, Josef: Anglie a my. Esej o dějinách anglo-českých styků. Praha 1947, s. 18.
- 48 Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 88; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 9, 10–11; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 112.
- 49 The chronicle of Adam Usk, s. 18 (lat.), 19 (ang.).
- 50 Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 114. Nekrolog anonymního anglického básníka je otištěn v Časopise Musea Království českého, 74, 1900, s. 203.
- 51 Eberle, J. Patricia: Richard II and the Literary Arts. In: Richard II. The Art of Kingship, s. 232; Quinn, A. William: The Legend of Good Woman. In: týž (ed.): Chaucer's dream visions and shorter poems. New York – London 1999, s. 302; Taylor, Andrew: Anne of Bohemia. In: Schaus, M. (ed.): Woman and gender in Medieval Europe. An Encyclopedia. London 2006, s. 24; Taylor, Andrew: Anne of Bohemia and the making of Chaucer. Studies in the Age of Chaucer, 19, 1997, s. 95–119; Wallace, David: Anne of Bohemia. Queen of England and Chaucer's Emperice. *Litteraria Pragensia: Studies in Literature and Culture*, 5, 1995, č. 9, s. 1–16; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 109; Polišenský, J.: Anglie a my, s. 18.
- 52 Wycliffe, John: De Triplici Vinculo Amoris. In: Buddensieg, R. (ed.): John Wiclif's Polemical works in Latin I. London 1883, s. 168; Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 95–96; Dove, Mary: The first English Bible: the text and context of the Wycliffite versions. Cambridge 2007, s. 69; Buddensieg, Rudolf: Johann Wiclif und seine Zeit. Halle 1885, s. 176; Workman, B. Herbert: John Wyclif. A study of the English medieval church II. Oxford 1926, s. 193; Smith, Philip: The History of the Christian Church During the Middle Ages. New York 1885, s. 657; Bartoš, F. M.: Čechy, s. 250; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 12.
- 53 Například Kras, Paweł: Recepcja pism Johna Wyclifa w Czechach i Polsce w okresie husyckim. In: Barciak, A. – Iwańczak, W. (edd.): Piśmiennictwo Czech i Polski w średniowieczu i wczesnej epoce nowożytnej. Katowice 2006, s. 218–251; Zaoral, Roman: Na trase mezi Oxfordem a Prahou. Ke stykům mezi lalardy a husity do vypuknutí husitské revoluce. *Dějiny a současnost*, 22, 2000, č. 5, s. 33–37.
- 54 Thomas, Alfred: Anne's Bohemia. Czech literature and society 1310–1420. Minneapolis – London 1998, s. 1 (naposledy rovněž česky: Čechy královny Anny. Česká literatura a společnost v letech 1310–1420. Brno 2005); Abbot, Jacob: Richard II. New York – London 1901, s. 284; Strickland, A.: Anne of Bohemia, s. 415–416.
- 55 *Historia vitae et regni Ricardi Secundi*, s. 134: *Cum ista regina venerunt de Bohemia in Angliam abusiones ille execrabiles, sotulares scilicet cum longis rostris, Anglice „cracows“ vel „pykys“ dimidiis virgas largiter habentes* [...]; Swann, June: Crackows, poulaines and polony fashion. In: Biedrońska-Słotowa, B. (ed.): Crossroads of costume and textiles in Poland. Cracow, 2006, s. 35; Bigelow, S. Marybelle – Kushino, Kay: Fashion in history: Western dress, prehistoric to present. Minneapolis 1979, s. 121; Norris, Herbert: Medieval costume and fashion. New York 1999, s. 274; srov. Gransden, Antonia: Chroniclers of the Reign of Richard II. In: táž: *Historical Writing in England II*, s. 165.
- 56 Rous, John: Joannis Rossi Antiquarii Warwicensis *Historia Regum Angliae* Ed. T. Hearne. Oxford 1716, s. 205; názory se v této věci různí – srov. Fosbroke, Dudley Thomas: [heslo] Saddle. In: *Encyclopaedia of Antiquities and Elements of Archeology, classical and mediaeval I*. London 1825, s. 311; Baugh, Croll Albert: Chaucer's major poetry. London 1963, s. 249 (s další literaturou); Hill, Georgiana: A history of English dress from the Saxon period to the present day I. London 1893, s. 62; Chalmers, Reginald Patrick: The history of hunting. Philadelphia 1936, s. 194; Springfield, Rollo: The Horse and his Rider or Sketches and Anecdotes of the Noble Quadruped and of Equestrian Nations. London 1847, s. 6–7; Mitchell, Rosamond Joscelyne – Leys, Mary Dorothy Rose: A history of the English people. London – New York 1950, s. 162; Bevan, B.: King Richard II, s. 58; Abbot, J.: Richard II, s. 284.
- 57 Saul, N.: The Three Richards, s. 172.
- 58 Simpson, Amanda: The Connection between English and Bohemian painting during the Second half of the Fourteenth Century. New York 1984; Alexander, Jonathan James Graham: Painting and Manuscript Illumination for Royal Patrons in the Later Middle Ages. In: Scattergood, V. J. – Sherborne, J. W. (edd.): *English Court Culture in the Later Middle Ages*. London 1983, s. 144.
- 59 Saul, N.: Richard II, s. 92–93 a pozn. 36; Bevan, B.: King Richard II, s. 38, 56–58; Tuck, A.: Richard II and the House of Luxemburg, s. 219; týž: Richard II and the English Nobility, s. 78, 114; Reitemeier, A.: Aussenpolitik im Spätmittelalter, s. 166, 175, 330; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 9, 10–11; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 112; McKisack, May: The Fourteenth Century 1307–1399 (Oxford History of England). Oxford 1991, s. 447; Steel, Bedford Anthony: Richard II. Cambridge 1941, s. 112; Theilmann, M. John: [heslo] Merciless Parliament (1388). In: Fritze, R. H. – Robison, W. B. (edd.): Historical dictionary of late medieval England, 1272–1485. Westport 2002, s. 345–346; Goodman, Anthony: The Loyal Conspiracy: The Lords Appellant under Richard II. London 1971; Walsh, K.: Lollardisch-hussitische Reformbestrebungen, s. 88; Polišenský, J.: Anglie a my, s. 18. Liší se názory na to, zda museli Anglii opustit všichni Češi, nebo jen ti mimo bezprostřední okruh královny.
- 60 Saul, N.: Richard II, s. 335.
- 61 Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 126, pozn. 91.
- 62 Tamtéž, s. 116–117.
- 63 Richardson, Douglas: Magna Carta Ancestry. Baltimore 2005, s. 318–319; Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 117–118.
- 64 Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 109–112.
- 65 Palliser, Michael David: Royal Mausolea in the Long Fourteenth Century (1272–1422) In: Ormrod, W. M. (ed.): *Fourteenth Century England III*. Woodbridge 2004, s. 12; Saul, N.: The Three Richards, s. 235; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 12.
- 66 Zmiňuje se o tom i Froissart. Tuck, A.: Richard II and the House of Luxemburg, s. 219; Fletcher, Ch.: Richard II, s. 239; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 10; Urbánek, R.: Anna Anglická, s. 108; Bobková, L. – Bartlová, M.: Velké dějiny IVb, s. 304, srov. zde pozn. 45.
- 67 The chronicle of Adam Usk, s. 18 (lat.), 19 (ang.); *Historia vitae et regni Ricardi Secundi*, s. 134; Saul, N.: Richard II, s. 94; Fletcher, Ch.: Richard II, s. 238–239; Suchý, M.: *Dobrá královna Anna*, s. 12.
- 68 Saul, N.: Richard II, s. 88, pozn. 17: *The duke of Teschen was the Emperor Charles IV's cousin. He had been brought up at the emperor's Court*.
- 69 Hansen, M. Ch.: Margaret, s. 286; Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 119–123, 128–130.
- 70 Prinke, R. – Sikorski, A.: *Małgorzata z Felbrigg*, s. 108.
- 71 Není bez zajímavosti, že v listopadu 2010 bylo heslo „Margaret of Teschen“ z anglické Wikipedie smazáno s odůvodněním, že ohledně její identity nepanuje ve vědeckých kruzích shoda (*there is no scholarly consensus on this woman except that she was kinswoman of Anne of Bohemia – i.e. not necessarily even „of Teschen“*). Navzdory tomuto tvrzení vyšly v letech 2001–2011 nejméně tři odborné studie (viz pozn. 1), které se jednoznačně vyslovují pro tezi, že dvorní dáma královny Anny a manželka sira Simona Felbrige Markéta byla dcerou těšínského knížete Přemysla I. Nošáka.

Lidová kultura na stránkách školních kronik okresu Frýdek

Pavλίna Běrská

Školní kroniky představují jeden z nejvyužívanějších historických pramenů, protože kromě zpráv o dějinách školy a školních záležitostech často obsahují i cenná fakta o životě obyvatel v regionu. Z pohledu etnografa přesto stojí poněkud stranou, neboť co se týče bohatosti údajů, s obecními kronikami se přece jen nemohou srovnávat. V rámci bývalého soudního okresu Frýdek se pro období od poloviny 19. do poloviny 20. století objevují školní záznamy v celkem 88 dosud nalezených knihách. S výjimkou obecních škol v Prostředních Bludovicích a Starých Hamrech (Horní) existuje minimálně jedna školní kronika pro každou lokalitu.¹

Soudní okres Frýdek (dále s. o.) byl zřízen na základě nové organizace soudnictví v rakouské monarchii, která vstoupila v platnost 1. července 1850. Do jeho obvodu bylo zahrnuto město Frýdek (mezi lety 1868–1928 s vlastním statutem, od roku 1943 Frýdek-Místek) a na tři desítky obcí, jež z větší části dříve náležely k frýdeckému panství nebo sousedním statkům. Jejich počet se měnil v závislosti na dělení a osamostatňování místních částí z vesnických katastrů. Daného obvodu se nedotklo rozdělení Těšínska v roce 1920 a počet obcí se ustálil definitivně na 32. Teprve podzimní události roku 1938 a jejich důsledky zapříčinily, že byla část obcí Bartovic, Horních Bludovic, Morávky, Šenova, Vojkovic a Vyšních Lhot začleněna do polského, později německého záboru.²

Z geografického hlediska se jedná o oblast spadající do pásma Západních Karpat, tedy o převážně hornatý terén. Nížinná byla pouze severní část

okresu táhnoucí se podél toku Ostravice k Místku, která patří k Ostravské pánvi. Severovýchodní část byla formována Třineckou bránou a Těšínskou pahorkatinou. Moravskoslezské Beskydy do vymezeného území zasahují v jihozápadní části hornatinou Radhošťskou a v jihozápadní Lysohorskou. Jelikož většina obcí dříve spadala do frýdeckého panství, můžeme pro posouzení života obyvatel v podstatné části budoucího s. o. Frýdek na konci 18. století využít i závěry šetření urbaniální komise z roku 1770, z nichž vyplývá, že v horské oblasti žilo 63 % všech osedlých. V tomto panství se nacházelo 1 597 usedlostí, z toho 1 006 v horském terénu. Zbylé přidružené obce k s. o. Frýdek se rozkládaly většinou v nížině, čímž se vyrovnával převážně hornatý region. Šenovské usedlosti byly již ve středověku zakládány kolem bažinatých luk řeky Lučiny a rovněž Vratimov se nachází na ploché pahorkatině, která v západní části u povodí řeky Ostravice dosahuje nadmořské výšky kolem 236 m. Východní část tohoto katastru je zhruba o 45–50 m vyšší a jen o něco výše jsou položeny sousední Řepiště.³

Co se týče hospodářsko-společenských poměrů, zaujímala rozloha s. o. Frýdek v první polovině 20. století 43 233–43 235 ha. Počet domů přesáhl v druhé polovině 19. století 5 200 a před druhou světovou válkou vzrostl zhruba na 8 500. V celém okrese žilo v roce 1869 necelých 40 000 obyvatel, v roce 1930 již 60 416 osob. Z národnostního hlediska patřila drtivá většina obcí k téměř čistě českým. Pouze ve vsích Lískovec, Prostřední Bludovice, Šenov a Staré Město žily

Pohled na dolní část obce Staré Hamry, dnes součást obce Ostravice. Vlevo škola, vpravo evangelický kostel a hostinec Josefa Ivánka, kolem r. 1950, Muzeum Těšínska

Pohlednice z obce Vyšní Lhoty, nahoře poutní kostel sv. Antonína Paduánského na Prašivě, vlevo hostinec Jana Skotnici, vpravo obecná škola v centru obce, kolem r. 1930, Muzeum Těšínska

Nejehonosnější školní budovy ve Frýdku, vlevo německá chlapecká škola (dnes škola Petra Bezruče), vpravo německé gymnázium korunního prince Rudolfa, kolem r. 1904, Muzeum Těšínska

Bruzovice a Skalice. Věhlasný kamenolom na těžbu mlýnských kamenů ležel v katastru obce Lubno. Další možnosti výdělků skýtaly tkalcovny (Baška, Janovice), papírny (Frýdek, Vratimov, Raškovice) a hutě (vyhlášené byly v Bašce, Starých Hamrech). Naleziště železné rudy se vyskytovala v Bruzovicích, Krásné, Sedlišťích, Skalici a Vyšních Lhotách. Podniky související se zemědělskou produkcí zastupovaly především koželužny (Staré Hamry), palírny (Horní a Prostřední Bludovice, Šenov), pivovary (Šenov), pily (Morávka, Prostřední Bludovice, Staré Město) a samozřejmě mlýny. Téměř v každé obci se nacházel alespoň jeden. Hned několik jich sloužilo např. v Dobré, Janovicích, Morávce, Starých Hamrech či Vyšních Lhotách. Od konce 19. století nejvíce obyvatel pracovalo v průmyslu a živnostech a nejmenší podíl zaujímaly veřejné služby, svobodná povolání a vojáci.⁵

Zemědělská výroba si udržela po celou dobu druhé místo. V rostlinné výrobě byla zaměřena hlavně na produkci obilovin a píce (brambory až do poloviny 20. století zaostávaly) a v živočišné na skot, který ve 20. století vytlačil tradiční význam chovu ovcí. Držba půdy byla na jedné straně roztříštěna do menších hospodářství, na druhé, zejména u lesních porostů, soustředěna do majetku Těšínské komory patřící do konce monarchie Habsburkům.⁶

Pokud ve zkratce shrneme školské poměry ve sledovaném obvodu, můžeme konstatovat, že do 20. let 20. století vznikla v každé obci minimálně jedna škola. Jedinou výjimkou v rámci celého teritoria představují Panské Nové Dvory, které byly přiřčeny ke škole v Sedlišťích a následně k Frýdku. Středověká tradice vyučování je bezpečně prokazatelná pouze ve Frýdku. Uvažovat lze ale rovněž o farních školách v Dobré, Bruzovicích, Šenově a Vratimově, ve kterých je vedení výuky doloženo ve druhé polovině 16. století. Teprve během osvětských reforem se školská síť v souladu s farní strukturou dále rozšířila, a to o školu v Morávce, Skalici a Borové (součást obce Malenovice). Skutečný a systematický rozvoj v zakládání škol spadá do druhé poloviny 19. století. K roku 1890 evidujeme v s. o. Frýdek 40 škol, do konce první světové války stoupl počet o dalších osm.⁷ Poslední obecná škola byla otevřena v roce 1924 v Lipině (místní část Frýdku).

Vyšší školství bylo soustředěno hlavně do Frýdku. Absolventi obecných škol měli možnost pokračovat v letech 1852–1872 na hlavní škole, později německé průmyslové pokračovací škole (zal. 1893), německém gymnáziu (zal. 1895), soukromé české škole (zal. 1899), české živnostenské škole (zal. 1919), tkalcovské škole (přenesena z Frenštátu v roce 1921, fungovala do roku 1933), měšťanských školách (do roku

1919 německá chlapecká a dívčí, poté smíšená; od roku 1919 české měšťanky děleny opět podle pohlaví) a těsně před druhou světovou válkou na státním reálném gymnáziu nebo obchodní akademii (zal. 1938). Učňovské školy existovaly mimo Frýdek ještě v Šenově, kde byla v roce 1923 otevřena všeobecná živnostenská škola, a Vratimově. Zde měla odborná škola počátky už v době monarchie. V některých vsích se postupně zřizovaly také měšťanské⁸ nebo zejména tzv. lidové hospodářské školy (v Dobré, Janovicích, Nižní Mohelnici, Lubně, Nové Vsi, Starých Hamrech, Šenově či Vratimově).

Při posuzování písemného materiálu školních kronik byly vybrány zprávy týkající se lidové kultury rozděleny na záznamy o jevech souvisejících s tradiční hmotnou, sociální a duchovní lidovou kulturou.⁹ Do hmotné lidové kultury spadají zejména zprávy o bydlení, odívání, stravování, ale také místní lidové tvorbě¹⁰ a ručních pracích žáků.

K úrovni bydlení vesnických obyvatel se dochovalo poměrně málo zpráv, neboť školní kronika k tomu pochopitelně nebyla svým charakterem směřována. Občas však kronikář v úvodu obšírněji pojednal o dějinách i současnosti obce, přičemž otázka stavu a vzhledu obytných stavení byla jedním z oblíbených témat. Za jedny z nejceněnějších považujeme zápisy v kronice obecné školy v Morávce-Lipovém. Nalezneme v ní popis konstrukce a podoby převážně dřevěných chalup této místní části obce. Významné jsou rovněž záznamy ve školních kronikách obcí Bartovice, Malenovice, Janovice-Bystré nebo Nižní Lhoty. Informují především o stavu místních domů a hospodářských budov na konci 19. století.

Více zmínek nalezneme na stránkách kronik o odívání a stravování. Zejména děti venkovských škol pocházely většinou z chudých rodin a jejich svršky, obdobně jako u dospělých, byly skromné a jednotvárné. Pouze u Malenovic figuruje zápis, že místní ženy věnují módě zvýšenou pozornost.¹¹ Učitelé opakovaně uváděli, že žáci jsou především v zimním období špatně oblečení a neustále podvyživeni. Vzhledem k této skutečnosti působí v Lubně zaznamenaný případ dvou dívek, které přestoupily do frýdlantské školy, aby mohly nosit klobouky, spíše úsměvně.¹² Co se týče stravy, z kronik jasně vyplývá, že největší podíl v jídelníčku zaujímal brambory, zelí nebo kukuřice. V horských vesnicích s. o. Frýdek se často lidé neutilizovali vlastní zemědělskou produkci a byli závislí na dovozu potravin. Svědčí o tom mj. zápis ze školní kroniky z Morávky-Lipového: *Lid zdejší zaměstnává se polním hospodářstvím a chovem hovězího i skopového dobytka. Neúrodná horská půda rodí jen málo a neutilizuje svého majitele, protože se mnoho potravin sem dováží. Ano, přicházejí*

občas i neúrodné roky (lid říká „hladové“ roky), jakým byl rok 1890, když následkem dlouhých dešťů všechny zemědky („kobzole“), hlavní to potravina zdejšího lidu, na poli zhnily. Pak chudobní obyvatelé žili se poněkud mletou kukuřicí (krupicí).¹³ Místní školní rady i nejrůznější organizace chtěly přispět ke zlepšení životní úrovně dětí pořádáním stravovacích a ošacovacích akcí, které alespoň částečně zmírňovaly nedostatky základních potřeb.

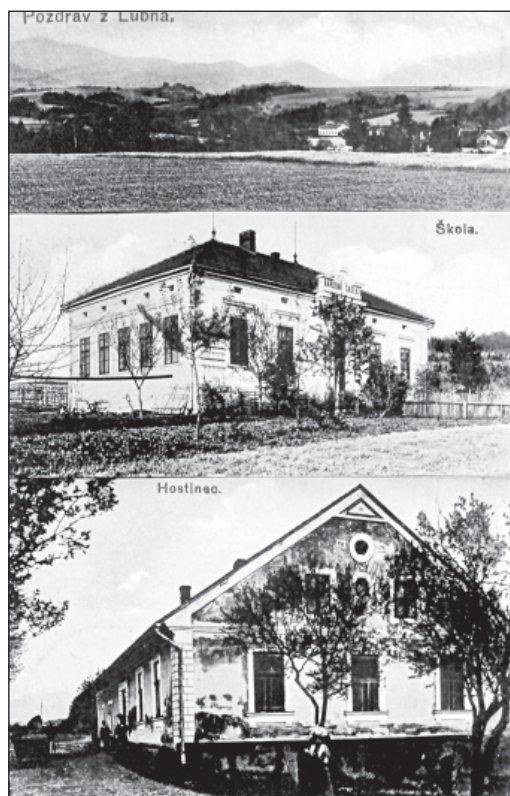
Pokud učitel věnoval pozornost dějinám a současnému životu v obci, často se zastavil i u profesí místních obyvatel. K nejrozšířenějším odborným povoláním ve vsích patřilo tkalcovství, provozované podomácku na tzv. krosnách. Podomní tkalcovství však upadlo už před první světovou válkou, ojediněle se v chalupách tkalo ještě během ní. Po roce 1918 převládla tovární výroba a největším zaměstnavatelem se stal frýdecký podnik Slezan. Dalším větším závodem byla mechanická tkalcovna v Raškovicích, jež provoz předčasně ukončila 15. března 1934. Zmínku o tom

Měšťanská škola ve Vratimově, kolem r. 1920, archiv Davida Pindura

Ilustrovaný titulní list kroniky obecné školy v Morávce-Lipovém, r. 1920, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

*Pohlednice z obce Lubno,
uprostřed budova obecné
školy, dole hostinec
Jana Satinského, r. 1917,
archiv Davida Pindura*

nalezneme hned v několika školních kronikách (např. Bruzovice, Dobrá, Nová Ves). V oblasti tkalcovství vynikala dříve zejména obec Pražmo (býv. Pražma), proslulá rovněž tradicí koželužství. Mimo tradiční boty zhotovovali i krpce, které představovaly typickou obuv horských obyvatel. V rámci vedlejší činnosti vyráběly především ženy i tzv. kopyca. Pražmovské občanky prosluly v rámci regionu rovněž v háčkování, pletení a vyšívání čepců (nosily je vdané ženy). To svědčí i o vysoké úrovni ženských ručních prací vyučovaných na zdejší obecné škole. Zvláště ceněna byla dovednost Anny Zubové. S ústupem nošení čepce však tento um upadl v zapomnění.¹⁴

S výukou ručních prací souvisela rovněž jejich prezentace prostřednictvím školních výstavek. Tento předmět se do výuky zaváděl na konci 19. století. Nejprve se jednalo o výlučně dívčí a dobrovolnou záležitost. Kronikářské záznamy však vypovídají o tom, že před první světovou válkou byly vyučovány téměř ve všech školách s. o. Frýdek. Teprve tzv. malý školský zákon z roku 1922 stanovil jejich povinnou výuku pro obě pohlaví. Učitelky ručních prací působily na školách externě a často i ve více obcích najednou. Žákyně se učily výrobě předmětů, kterými při různých příležitostech obdarovávaly rodiče. Veliké oblibě se především po roce 1918 těšil Den matek. Ojedinelým případem v zavedení nepovinných chlapeckých ručních prací byl pokus lubenského řídícího Ludvíka Černocho v roce 1914, který během polední přestávky učil žáky pracovat se dřevem.¹⁵

Písemné doklady související s problematikou sociální kultury se často prolínají s hmotnou kulturou. Školní kronika se stala pro učitele médiem, jak zaregistrovat své poznatky o životě na vesnici. Pokud působil pedagog na obecné škole delší dobu, je možno postřehnout v jeho zápisech postupně zvyšující se míru jisté formy „intimity“, neboť ke svému působišti získával osobní vztah. Všímá si dění ve vsi a sleduje sociální a rodinné zázemí žáků, např. bruzovický učitel Mosler zapsal, že slabá docházka v místní škole je podmíněna tím, že žáci musí v době nepřítomnosti svých rodičů, kteří odjížděli prodávat mléko do města, vést hospodářství. V Krásné zase děti místo školy pásly dobytek. Z výše zmíněné malenovické školní kroniky se dochoval cenný zápis, v němž kronikář charakterizoval obec a její obyvatele v poslední třetině 19. století. Popisuje nejen odívání a zaměstnání obyvatel, ale i zdobení domů nebo místní zvyky dodržované při svatbách. Vnímavý učitel podchytil také demoralizující následky toho, že děti po absolvování obecné školy od 14 let nastupují do oděvních podniků ve Frýdku a Místku.¹⁶ Z dalších sociálních témat zmiňme zajímavý příklad péče o zdravotně postiženou. V obecné škole Lubno se ve školním roce 1900/01 výuce hluchoněmé dívky Františky Gucké intenzivně a s úspěchem věnoval Adolf Vašíček, který pro ni později inicioval zakoupení šicího stroje.¹⁷

Nejrozsáhlejší materiál přinesly kronikářské záznamy zaštitěné označením duchovní lidová kultura. Etnografické heslo zahrnuje názory lidu na svět a přírodu, lidové léčitelství, výroční obyčeje, pověsti, pohádky, povídky, říkadla, hádanky, lidové písně, hudbu, tanec aj. Školní kronika, jak již bylo naznačeno v úvodu, má v této oblasti v porovnání s obecní kronikou nižší vypovídající hodnotu, neboť lidovým pověstem či písním, stejně jako projevům hmotné a sociální lidové kultury, věnovali učitelé zřídka kdy větší pozornost. Přesto lze objevit cenné poznatky. Příležitost k projevům lidové duchovní kultury poskytovaly oslavy monarchistických, později státních svátků, oslavy jubilejí významných kulturních osobností nebo státníků (v období první republiky zejména prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka), a v neposlední řadě čas vánočních svátků.

V období Rakousko-Uherska měly oslavy, povinně odbývané ve všech školách, vždy obdobný průběh. Ze strany monarchie se jednalo o promyšlenou akci, jejímž cílem bylo dětem přiblížit osobnost císaře. Ve všech případech se při příležitosti oslavy některého z určených dní děti sešly ráno ve škole a v doprovodu učitele, někdy i místní školní rady a obecního výboru, se zúčastnily slavnostní bohoslužby v nejbližším farním kostele. Po mši vedla jejich cesta zpět do školy nebo příhodné budovy. Žáci v ní po proslovu řídícího

učitele zpívali, přednášeli básně či se hráli scénku nebo divadelní hru. Následovalo pohoštění, někdy rozdělení nachystaných dáreků, obvykle drobných brožurek nebo oblečení. Na počest dané události byla vždy škola, často i obraz císaře, ozdobena věnci. Poměrně málo si kronikáři při popisu oslav všimali reakcí samotných dětí, např. v kronice obecné školy Horní Datyně je poznámka, že se všechna děvčata během slavnostních průvodů zdobí věnečky.¹⁸

Během první republiky docházelo nejčastěji k oslavám narozenin prezidenta. Žáci si většinou připravili pásmo básní, zpěvů, tanců nebo scének. Národní písně se zpívaly sólově i sborově pod vedením pedagogů či jiných školských pracovníků. Významnými a velmi připomínanými daty byly 28. říjen, Den matek a občas Mezinárodní den míru, který se slavil o Velikonocích.

V protektorátním období let 1939–1945 se dostávalo ústřední pozornosti výročí jeho zřízení a narozeninám Adolfa Hitlera. Na drtivě většině škol probíhaly oslavy pouze formou proslovu učitele a zrušením výuky. Pochopitelně jiný průběh měla tato výročí na německých frýdeckých školách. Již zřízení protektorátu dalo ve Frýdku podnět k oslavám, při nichž německé děti zpívaly nacionální písně a tančily národní tance. České školy se zapojovaly do akcí konaných v období let 1939–1945 velmi váhavě. Jednou z mála, která měla větší ohlas, byla pořádaná Národním souručenstvím pod názvem *Lidovou písní k radosti* (25. května 1944). Zúčastnily se jí i žačky měšťanské dívčí školy ve Frýdku.¹⁹ Akce měla uctít maminky a hudebního skladatele Bedřicha Smetanu. Dalším obdobným podnikem byly tzv. pašijové hry, jež se odehrály první dubnový týden roku 1941 ve Frýdku a měly širší zastoupení frýdeckých škol. Cílem byla podpora katolické církve, křesťanského učení a obroda mravnosti.

Od května 1945 se do škol vrátily oslavy prvorepublikových výročí a svátků. Změna nastala po roce 1948, kdy je vystřídaly besídky se socialistickou ideologií a oslavy narozenin J. V. Stalina, V. I. Lenina nebo Klementa Gottwalda. V kronikách se obvykle tyto slavnosti opisují strohým záznamem, že proběhly v odpovídajícím duchu. Mezi další oslavované dny patřil nově 1. máj, přičemž žáci se často zapojovali do průvodů doprovodným programem, např. vyrobili alegorický vůz.²⁰ Oblíbené byly také lampiónové průvody (tradičně ve Frýdku a Dobré) a výročí říjnové revoluce nebo Mezinárodní den žen (8. března).²¹ Mimoto bylo vzpomínáno na některé kulturní osobnosti, např. Petra Bezruče, Jana Amose Komenského, Josefa Václava Sládka aj. Občas se slavilo i zcela netypické výročí – 5. května byl připomínán příchod Rudé armády. Řada oslav, zejména státních svátků, byla spojena s večerní

obecní oslavou, během které řečnil místní učitel. Zvláštní situace nastala pouze v Nové Vsi. Panovala zde určitá nevraživost vůči učitelům ze strany občanstva a proslovy se nekonal. V roce 1936 při oslavách Dne matek kronikář uvedl: [...] *Proslovu v sále nebylo. Většina zdejších občanů nemá ráda okázalého poučování, jsou přesvědčena, že ví více než učitel. Se zřetelem k přísloví: „Domníváš-li se, že mnoho víš, přestáváš vědět“, zahajujeme osvětovou a vzdělávací činnost jiným směrem, úzkostlivě se vyhýbaje přímému poučování. Metody volené ukazují se býti správnými, ježto se setkávají s dobrými výsledky.*²²

Velkou a připravovanou akcí během školního roku byly dětské radovánky na konci druhého pololetí. Konaly se ve všech školách a jejich rozmach začíná v období první republiky. V podstatě navázaly na tradici tzv. Schulfestů (slavily

Žakovská akademie v Nové Vsi u příležitosti Dne matek, květen 1936, Základní škola Nová Ves

Žákyně v národních krojích v rámci dětských radovánek v Bartovicích, 15. června 1941, Archiv města Ostravy

Obecná škola
v Malenovicích,
kolem r. 1930,
archiv Davida Pindura

se od konce 19. století v Pražmě nebo Šenově).²³ Žáci si secvičili představení s velmi pestrým programem. Kromě recitačních a hraných scének ho obohacovali výstupy národních tanců a zpěvy lidových písní. Výtěžek z akce byl věnován nejčastěji na vánoční nadílku pro chudé děti a nákup školních potřeb. V drtivé většině měla velký ohlas a návštěvnost. Pouze v Kaňovicích navštívilo historicky první dětské radovánky v roce 1941 tak málo občanů, že učitelé zvažovali, zda je budou v budoucnu pořádat.²⁴ Největší oslavy dětského dne se konaly za účasti všech frýdeckých škol v roce 1929 a majorita dětí byla při této příležitosti oblečena do národních krojů. Dětský den se stal každoroční záležitostí a ani vyhlášení protektorátu nevedlo k jeho omezení či zrušení. V roce 1939 byl uspořádán 25. června a účastnilo se ho kolem 2 000 dětí a 7 000 dospělých. Žáci předvedli obvyklé pásmo divadelních her, tanců a pěveckých vystoupení. Dívky opět sáhly po pestrých národních krojích.

Kroje na vystoupení si řada škol půjčovala a občas v nich děti hrály i divadlo (v Dobré nebo Lískovci). V kronikách jsou krojované výstupy zaznamenány ve Frýdku (1929, 1937, 1939, 1949), v roce 1935 a od roku 1946 pravidelně v Janovicích-Bystrém a roku 1947 v Nové Vsi. Ovšem nosily se prokazatelně rovněž v Bartovicích, Krásné nebo Raškovících.

Z duchovní lidové kultury poskytují kroniky jen kusé zmínky o lidové zábavě (Lubno a Raškovice)²⁵ a nářečí. Několik zvláštností z místní mluvy zachytili učitelé škol v Lubně, Krásné, Raškovících nebo Morávce-Uspolce. Nejceněnější v tomto ohledu jsou ale zápisy z kroniky školy v Janovicích-Bystrém. Ludvík Černocho se v ní pokusil popsat formu místního dialektu: *Skoro v každé vesnici se jinak mluví. Některé výrazy mluvní jsou charakteristické pro celý kraj. Na Frýdecku jest dialekt (nářečí) lašský. Nadávku „lachu“ jest zde často slyšeti. V Janovicích zaměňuje se samohláska „o“ neb „a“ v „u“, „e“ v „i“,*

„k“ v „g“ a jiné. Na příklad: „Přišel Kuboň do hrumských Junovic, do Brantala, aby mu dali za šterák zeliných bumbunův.“ – „Valinto, dej kuňum siňa zpoza kumina.“ – „Dneska je v Janovic hun.“ – „Stryku, potě na pomuc, bo grajum.“ – „Ja, v Janovic sú hrumci (chlapíci).“ Mezi skupiny souhláskové se vsouvá samohláska, aby se lépe vyslovovalo: „Nepodryvaj, bo tě drycnu.“ – „Nedavej nos do vrychu, bo ti doň ho napadze.“ – „Pyrst nědavej do huby.“ – „Hevajki, půjděť do Frlanta.“ Některé německá slova jsou zde přivlečena horníky z Ostravy, kteří tam slyší „Wasserpóláky“. Místo všechno se říká: „ganz, durchganz.“ V lašském nářečí objevují se zvláštní výrazy, které se jinde nevyskytují: „Nemožu do jehly slibit (strčiti). Pomuť ty kobzole pro svině. Kunčina nebo ščudlek jest jetel. Zboží jest obilí. Žito jest pšenice. Obilí jest rež. Slívky jsou švestky. Já jsem tu není (nejsem tu).“²⁶

Rozsáhlejší zmínky se vztahují k místním říkadlům, hádankám, pranostikám a pověstem, ale opět ne ve školních kronikách všech vesnic. Například učitel obecné školy v Pazderně zapsal, že z místních lidových zvyků se nedochovalo nic.²⁷ Cenné informace poskytují naopak kroniky škol obcí Bartovice, Dobrá, Janovice-Bystré, Krásná, Malenovice, Morávka a především Skalice. Místní učitel zachytil známou skalickou pověst o draku bydlícím pod kostelem, velkém pokladu údajně ukrytém nedaleko jeho východní zdi, dále také o Ondrášovi a tzv. Černé kněžně.²⁸

V bývalém s. o. Frýdek najdeme lokality, v nichž je možné spojit projevy lidové kultury s periodicky opakovanou akcí konanou na počest významného rodáka či regionální osobnosti. Unikátním příkladem jsou Ondrášovské slavnosti v Janovicích, které se však konaly pravidelně až od roku 1965. Osobnost zbojníka Ondráše však byla nevyčerpatelným námětem a ve školních kronikách se o něm dochovalo poměrně hodně zmínek. V Janovicích lze formování Ondrášovského kultu a jeho průnik do místní lidové kultury vysledovat již v 19. století. Tehdy se jím zabíral zejména janovický učitel Robert Zanibal (1843–1878), který sbíral ondrášovské pověsti. Poté na něj navázal František Sláma. V roce 1937 vznikl v obci dokonce spolek pro postavení Ondrášova pomníku a na neděli 22. srpna 1937 bylo připravováno pořádání slavností „Ondrášův den“. K této příležitosti se plánovala mimo jiné i taneční vystoupení starých lidových tanců tradovaných v obci – Šátečkovy, Tkáč, Kašpar, Pilky a Sviňok.²⁹ Zvláštní je, že v kronikách místní školy není o chystané či proběhnuvší slavnosti žádná zmínka. Další akce zaštitěné jménem Ondráše se konaly v roce 1948 (u příležitosti oslavy 100. výročí zrušení roboty). Jejich hlavním iniciátorem byl Joža Vochala, jenž secvičil pro

předvedenou divadelní hru slezské tance. Reakcí místních ochotníků na tuto událost bylo založení národopisného kroužku (později nazvaného Národopisný soubor Ondráš, ONDRÁŠ JZD), který měl 16 členů. V roce 1950 vystoupili se Slezskou svatbou od Vincence Sochy. Největším úspěchem tohoto souboru byla účast na celostátní přehlídce ve Strážnici v roce 1952. Na vystoupení přichystali vlastní písně v duchu lidové tradice, které zazpívaly hlavní členky souboru Anna Dřevjaná a Božena Peterková.³⁰

Z dalších obdobných slavností je možno připomenout ještě Bezručovy dny konané ve Starých Hamrech 12.–13. srpna 1933. Při této příležitosti byl pod hřbitovem slavnostně odhalen pomník Maryčky Magdónové. Zhotovil ho akademický sochař Augustin Handzel z Ostravy.³¹

Tradiční projevy lidové kultury se pojí také s tzv. výročními obyčejí. Jejich význam spočíval v minulosti hlavně v emocionálním a estetickém obohacení lidského života a dodával mu jakousi svátečnost. Tyto obyčeje byly i odrazem cyklů života přírody a společnosti. Jejich duchovním posláním bylo upevňování mezigeneračních a mezilidských vztahů. V porovnání s jinými okresy představovalo Frýdecko region s poměrně málo tradovanými výročními obyčejí. Nebyly zde zachovávány Tříkrálové ani Masopustní obchůzky s maškarami (zjištěny pouze výjimečně před první světovou válkou, po ní tradice zcela zaniká), dále vynášení smrtky, přinášení létečka ani obchůzky maskovaných žen v den sv. Lucie a Barbory. K zachovávaným tradicím patřila masopustní taneční zábava s pochováním basy, velikonoční hrkání a klepání, velikonoční pomlázka, výroční ohně, stavění májek, posvícení (hody), mikulášská obchůzka, koledování na Štědrý den a sv. Štěpána (v okrese Frýdek-Místek zachyceno až na konci 70. let) a dožínky, které se oblíbě těšily především po druhé světové válce (slavily zejména obce Horní Bludovice, Janovice, Janovice-Bystré, Pazderna). V Bruzovicích se dožínkové veselice odbyvaly prokazatelně od počátku 20. století. Dožínkové zábavy se pojily s předvedením tanečního, pěveckého či žertovného vystoupení. Kupříkladu v Janovicích-Bystrém se místní hudebníci převlékli za cikánskou kapelu.³² Ve sledované oblasti byla zaznamenána i v regionu zcela netypická tradice. Jednalo se o vinobraní ve formě taneční zábavy v prostředí vyzdobeném ovocem a hrozny, někdy i se scénkou chytání vinohradního zloděje.³³

Lidová kultura byla na území námi sledované oblasti mapována formou dotazníků v roce 1926 v souvislosti s uspořádáním Krajinské výstavy v Orlové. Hlavní otázky směřovaly ke zjištění, zda se v obci konají zvláštní slavnosti a jsou-li dodržovány tradiční zvyky a obyčeje. V prvním

případě byl ohlas slabý, zvláštní slavnost se konala jenom v obci Raškovice ve svátek sv. Petra a Pavla (29. června). V tento den šel učitel a starosta obce s dětmi za doprovodu dechové hudby na slavnostní bohoslužbu a po ní proběhla u kostela či na louce před školou při májce dětská zábava se zpěvy a tanci. Slavnost se těšila velké oblibě, k pohoštění byly napečeny preclíky. Ve druhém případě byl výsledek uspokojivější. Ve všech sledovaných lokalitách se konaly mikulášské maskované průvody. Do druhé světové války se v nich objevovala řada postav, ale v jejím průběhu v ní převládlo trojčlenné složení průvodu Mikuláš, anděl a čert. Podrobnější zmínky o konání mikulášských nadílek se ve školních kronikách dochovaly až z doby po druhé světové válce. Nejstarší zmínka figuruje ve školní kronice obecné školy v Dobré, ve které děti obdaroval Mikuláš již v roce 1907. Během první republiky jsou v kronikách doloženy jeho návštěvy i s čertem např. ve Frýdku a Krásné.

V žádné obci v okolí Frýdku neprobíhaly obchůzky na sv. Lucii, přestože kult této patronky tkalců a přadlen měl v regionu silnou tradici. Během první světové války si frýdečtí tkalci postavili malou kapli s obrazem sv. Lucie před tkalcovnou „Na Veselí“, v ní se každoročně 13. prosince až do druhé světové války konaly osobité bohoslužby.

Velké oblibě se především v meziválečném období těšily pověrečné praktiky na Vánoce. Ve školních kronikách se bohužel o slavení Vánoc dochovaly pouze strohé zmínky. Těsně před Štědrým dnem byla uspořádána vánoční besídka, na níž žáci vystupovali s divadlem či zpěvem koled. Bývala spjata s rozdáním vánoční nadílky, kterou sponzorovaly nejrozličnější fondy, rodiče, místní školní rada apod. Žáci dostali obuv, oblečení, pečivo, jablka, ořechy a cukroví. Jedna z prvních nadílek před první světovou válkou proběhla v Dobré roku 1906 a v Bartovicích o tři roky později. V doberském kostele sv. Jiří děti zazpívaly před stromčkem koledy a ve škole převzaly dárky

*Razítko obecné školy
v Morávce-Slavíči,
r. 1929,
archiv Davida Pindura*

*Městská škola
v Raškovících vznikla
rozšířením původního letního
sídla frýdecké vrchnosti,
r. 1929, 60 let Frýdecké
spořitelny. Frýdek 1929*

Obecná škola v Bašce,
r. 1912, Muzeum Těšínska

v podobě obuvi, šatstva, psacích potřeb a pome-
rančů. V místní škole byl vánoční stromek nastro-
jen poprvé v roce 1909. Na některých školách bylo
pořádání vánoční nadílky záležitostí až poloviny
20. století. V raškovické měšťanské škole obdr-
želi žáci vánoční dárky ze školního fondu vůbec
poprvé v prosinci 1944.³⁴

K tradici zdobení vánočního stromčeka
(Christbaumfeier) se první zmínka v rámci
okresu objevuje v kronice obecné školy Pražmo
v roce 1889. Na konci 19. století se prokazatelně
strojil stromček ještě v Šenově, Václavovicích
a Vratimově. Po roce 1918 se objevují stručné
nebo přímé záznamy nejen o vánočním stro-
mečku, ale výjimečně i o betlému (v Lubně roku
1941). O zavedení této tradice se často rozhodo-
valo na rodičovské schůzi, např. v obecné škole
Krásná se tak stalo až 15. března 1931. Vánoční
stromček není doložen v období let 1918–1938
pouze na expozituře (od roku 1923 samostatné
škole) v Janovicích-Bystrém, přestože se vánoční
besídky konaly pravidelně od roku 1918. Tradiční
podoba českých Vánoc byla po únoru 1948 značně
poznámenána sovětskou ideologií. Patrná je pře-
devším snaha o potlačení Ježíška a jeho nahra-
zení dědou Mrázem, jímž byla zaštitěna nadílka
v Pazderně roku 1952.³⁵

Silvestrovské zábavy se odbyvaly až po druhé
světové válce a konání tzv. dorotských her v Bašce
výzkumy nedokázaly. Ani o organizaci masopustu
se kronikáři nezmiňují, a navíc masopustní průvody
nebyly ve zdejší kraji ustáleným zvykem. Pokud
se tento obyčej slavil (Staré Hamry),³⁶ odbyval se
jako zábava s muzikou v místním hostinci.

Naopak v každé vesnici byl zvykem šmigrust,
který se konal v noci z neděle na Velikonoční pon-
dělí. Dívky a ženy se polévaly vodou a vyšlehá-
valy karabáčem (zvaným tatar) nebo jalovcovou
větvíčkou. Tento zvyk se ve frýdeckém regionu,
i když s výrazným úpadkem, dodržuje dodnes.

O velikonočních zvycích se kronikáři překvapivě
vůbec nezmiňují, přesto je zřejmé, že byly ve všech
dodržovány, a to hlavně pomlázka (v Janovicích
zvaná „kýčkování“).³⁷ Dalším hojně rozšíře-
ným výročním obyčejem bylo stavění májky.
Vztyčovala se v předvečer 1. května. Stavěli ji
mládenci, buď jednotlivě nebo v kolektivu. Občas
se po vesnici za hudebního doprovodu chodilo
dům od domu. Přes značnou oblibu (v některých
obcích dodržováno stavění májky dodnes, výbě-
rově jmenujme Bašku, Bruzovice či Lubno), se
zmínka objevila pouze v kronikách obecných škol
v Lískovci (1950) a Pazderně (1947), kde při jejím
kácení tančily děti lidové tance.³⁸ První květen
byl po roce 1948 z ideologických důvodů velmi
propagován. Každoroční velkolepé oslavy se nevy-
hnuly ani horským obcím, např. Krásné. Kronikář
v roce 1949 uvedl: *Letošní oslava 1. máje byla
zvlášť dobře organizována. Okna veřejných budov
a obchodů byla vyzdobena a na budovách vlály
vlajky neb prapory. Přes deštivé počasí sešlo
se ještě dost lidí (60). Alegorický vůz vyzdo-
bilo členstvo hasičského sboru velkým obrazem
prezidenta rep. Kl. Gottwalda a předs. vlády
Ant. Zápotockého. [...] Pochodovalo se za zpěvu
pochodových a vlasteneckých písní. Na křižovatce
cest Frýdlant–Raškovice a Mohelnice–Pražmo
spojily se oba krásenské průvody v jeden mohutný
průvod, který čítal přes 400 účastníků a 6 alego-
rických vozů. Od křižovatky šlo se za zvuku hudby,
která nás přišla odvést k pomníku padlých ke kos-
telu na Morávce.*³⁹

Tradice pálení ohňů se v českých zemích váže
k filipojakubské noci před 1. květnem, k sv. Janu
Křtiteli, sv. Duchu, ale také mimo církevní
svátky k výročí upálení Mistra Jana Husa, vzniku
a osvobození ČSR, případně založení obce apod.
Podle dotazníkového výzkumu se v období první
republiky ve všech lokalitách zapalovaly ohně
ve svátek sv. Jana Křtitele (24. června). Zmínka
o tomto zvyku existuje ve školních kronikách
obcí Bruzovice a Staré Hamry. Častěji se obje-
vují výroční ohně v souvislosti s uctěním památky
Mistra Jana Husa (Bartovice, Dobrá) nebo jako
součást programu oslav narozenin prezidenta
Masaryka (Dobrá, Frýdek, Janovice).

Specifickým obyčejem nejen pro frýdecký
region, ale i celé Těšínsko, je „letnicová vaječina“,
která se smažila na svátek sv. Ducha. Tento zvyk
byl chápán jako „svátek mládeže“. Děti za dopro-
vodu dospělých vyšly obyčejně do přírody, kde
společně připravili na ohni míchaná vajíčka
se slaninou, občas se za hry na harmoniku zpí-
valo a tančilo. K pití se dříve podávalo dokonce
i pivo. Bohužel ani o tomto zvyku se kronikáři
příliš nezmiňují (náznak je v bruzovické školní
kronice). Obdobně je opomíjeno i konání krmáše
(posvícení).

Kromě zpráv o tradičních projevech lidové kultury skýtají školní kroniky i záznamy o méně konvenčních společenských akcích, které s tématem lidové kultury úzce souvisí (divadelní představení žáků i místních spolků, spolkovou činnost a výstavy).

Divadlo patřilo bezesporu k základním kulturním akcím školy i obce. Jeho tradice byla částečně odrazem českého vlasteneckého ducha šířícího se v době monarchie právě díky hraným představením. Venkovští učitelé se neustále zajímali o kulturní dění, dokazuje to konání oslavy v Lubně 20. května 1918 při příležitosti 50. výročí existence Národního divadla v místním hostinci. Přednášky s tematikou tohoto jubilea se konaly rovněž v dalších obcích (Dobrá). Školní děti často secvičily scénku k významným příležitostem – k oslavám státních svátků nebo na vánoční besídku. Tento typ zábavy má však náznak profesionálního divadelního charakteru a režie a lze ho tedy v pravém slova smyslu řadit do lidové kultury jen v okrajové souvislosti. Kronikáři obvykle divadelním a jiným kulturním akcím nevěnovali větší komentář, což ovšem neplatí o Rudolfu Muchovi, řídícím učiteli v Morávce. Roku 1931 popsal na stránkách kroniky těžkosti spojené s osvětovou činností učitelů na venkově.⁴⁰ Mezi nejoblíbenější hrané autory patřila Vojtěška Baldessari Plumlovská (1854–1934) a její hry *Krakonoš*, *Zlatá nit*, *Honza v zakletém zámku*, *Sněhurka* a *Zlatá husa*. Velice oblíbené byly inscenace, hrané i loutkové, od Jaroslava Průchy (1898–1963), např. *Krakonošova medicína*, *Pro tatíčka prezidenta*, *Když je komu nejhůře Kašpárek mu pomůže*, a Antonie Fišerové, zejména hra *Když hračky ožijnou*. K nejlépe organizovaným divadelním dětským souborům v s. o. Frýdek patřily bruzovická Besídka venkovského dorostu a děti z frýdecké obecné školy smíšené na ulici Míru zvané „Pod Lipinou“, které vydatně podporovala místní Karlova huť. Ovšem divadlo se hrálo pravidelně i ve školách v Krásné – Nižní Mohelnici, Nové Vsi, Pazderně či Raškovících.

Velice oblíbené bylo rovněž loutkové divadlo, jež si v mnoha školách zhotovili učitelé, někdy s pomocí žáků. Velkou píli při výrobě loutek vynaložily učitelky Eliška Carbolová a Božena Dvořáková z Morávky, které je oblékly do tradičních domažlických krojů. S touto loutkovou kolekcí pak vystupovaly hlavně v období před Vánocemi a na konci školního roku. Loutkové divadlo bylo provozováno také v Przně, Nošovicích a ve 30. letech 20. století i učitelkou Terezou Langovou ve škole na Gruni ve Starých Hamrech. Svérázným počinem učitelky Charbulákové bylo vystoupení maňáskového divadla s bramborovými loutkami v únoru 1950.⁴¹ Nové možnosti přinesl rozhlas. Po jeho zapojení v Dobré roku 1937

nacvičili žáci rozhlasové hry, jež byly odehrány v ostravském vysílání.

Divadlo hrály také vesnické spolky a jiné organizace. Tělovýchovná jednota Sokol z Raškovíc předvedla dětem při příležitosti oslavy vzniku republiky v roce 1930 hru *Plukovník Švec*. Hasičský sbor Pazderna sehrál 17. března 1937 divadelní hru *Paprsky smrti* a o Vánocích 1947 *Slib z fronty*. Po druhé světové válce ve zdejší obci pořádala divadelní představení na nově vybudovaném jevišti v hostinci místní osvětová rada, o Vánocích 1946 sehrála hru od Jaroslava Gilberta *Vina*, o Velikonocích 1947 *Pro lásku a svobodu* a *Zorku*. Zdejší ochotnický soubor připravoval v průměru dvě až tři divadelní vystoupení ročně. V tomto ohledu patřil k nejpilnějším v okrese. Dobrou pověst měli rovněž ochotníci z Bruzovic, Janovic-Bystrého, Morávky-Lipového či z Nové Vsi.⁴²

Krátkou zmínku si zaslouží německojazyčné obyvatelstvo ve Frýdku. Přestože ztratilo

Žáci obecné školy v Sedlišťích v divadelních kostýmech, r. 1941, Státní okresní archiv Frýdek-Místek

Žáci školy v Malenovicích po dramatickém vystoupení, květen 1957, Obecní úřad Malenovice

Zdeňka Řeháčková,
žákyně 3. třídy frýdecké
obecné školy smíšené
Pod Lipinou v národním
kroji, 30. léta 20. století,
Státní okresní archiv
Frýdek-Místek

vznikem republiky své výsadní postavení, snažilo se alespoň příležitostnými akcemi udržet kulturní povědomí. Obecná německá smíšená škola připravovala divadelní či jiná vystoupení pro veřejnost. Ve dnech 17. a 18. června 1922 se konalo *Schüler-Ausführung der deutschen Volks- und Bürgerschule in Friedek* v německém domě v Místku.⁴³ Německé učitelstvo ve Frýdku občas pro děti organizovalo vánoční vystoupení s nadílkou, ve větším měřítku ve dnech 17.–18. prosince 1927.

Ve školních kronikách se často objevují zmínky o činnosti různých vesnických spolků, které buď se školou nespojujely (hasičský, hospodářský, včelařský atd.), nebo s ní byly úzce spjaty. Příkladem druhého typu jsou tzv. haléřové spolky, které vznikly postupně téměř ve všech obcích. V Dobré byl 15. listopadu 1908 založen na návrh nadučitele *Školní haléřový spolek – Lidumil*. K hlavním úkolům tohoto či obdobných sdružení patřilo pořádání školních výletů, dětských radováněk, zřízení polévkového ústavu aj. Spolky měly své kroje, a to i v menších obcích.⁴⁴

Výstavní činnost byla oblíbená nejen žactvem, ale i dospělými. Velký ohlas v celém regionu měla výstava Bezručova kraje, která se konala ve Frýdku ve dnech 29.–30. června 1935. Mimo hamrovickou školní kroniku, jejíž řídící Leopold Parma byl jedním z hlavních organizátorů, je ohlas v jiných školách slabší, patrně i z důvodu termínu konání. Pisatelé většinou pouze zaznamenali, že učitelé se žáky uspořádali výlet a prohlédli si výstavu. Pozoruhodné jsou náměty některých akcí konaných pod záštitou obce, např. protialkoholická expozice prezentovaná v roce 1932 v Janovicích nebo krajinská výstava v roce 1910 v Dobré, jejímž účelem [...] bylo

ukázati, čeho nám v kraji schází v ohledu hospodářském, sociálním a duchovním, ukázati, co leží ladem nevyužíváno, dokázati, co máme a ukázati, jakým směrem jest se bráti lidu k obohacení se majetkem hmotným a duchovním k povznesení, zesílení a obohacení se v dobách příštích.⁴⁵ Již v roce 1900 se škola ve Vyšních Lhotách stala dějištěm výstavy tkalců z Frýdku, na které se mimo jiné vystavovaly ruční práce dětí z 11 okolních škol. Cennější poznatky o hmotné lidové kultuře přináší spíše výstavy přímo související se školou a její činností. Obecná škola Pržno se v roce 1927 stěhovala do nové budovy, a proto uspořádala výstavu, na které [...] vystaveny byly sešity, praktické písemnosti (poštovníny, účty, žádosti, oznámení živnosti, inseráty apod., výkresy na papíře i skle, vodní i olejovou barvou provedené, výsledky vých. ručních prací a papíru, dřeva, lepenky, celá lašská vesnice provedena modelováním z papíru, práce a plodů, větví, vlny aj. Značnou pozornost budily ženské ruční práce (kapesníky vyšíváné, košile, věci pletené i háčkové, přepychové polštáře na pohovky aj. věci).⁴⁶

Po vyhodnocení kronikářských záznamů byl výsledek týkající se nalezených zpráv o lidové kultuře na stránkách školních kronik slabší, než se očekávalo. Přesto lze výzkum pokládat za uspokojivý. Problémy při zvolení vymezeného teritoria mohla působit zejména skutečnost, že v roce 1850 byly do rámce soudního okresu začleněny obce s různým historickým, hospodářským, společenským i duchovním vývojem. Z etnografického hlediska hraje tento faktor sice důležitou, nikoliv však nejdůležitější roli. Svěbytné projevy místní lidové kultury lze nalézt i v rámci jednoho historicko-správního celku.

Folk Culture in School Chronicles in the Frýdek District

The study summarized the results of an analysis of school chronicles from the former court district of Frýdek (established on 1 July 1850) that have so far been presented, for the time period from about the mid-19th century till the end of the 20th century while the defined area outside the City of Frýdek included about thirty municipalities. The primary objective of the author was a critical analysis and classification of all records about the folk culture in a historical source that is not very typical or used for the respective purpose. The quantity and quality of the obtained data was, as expected, lower than what is usual in e.g. municipal chronicles. Still, the final analysis could become a source of plentiful valuable information that could be used in other social science fields.

POZNÁMKY

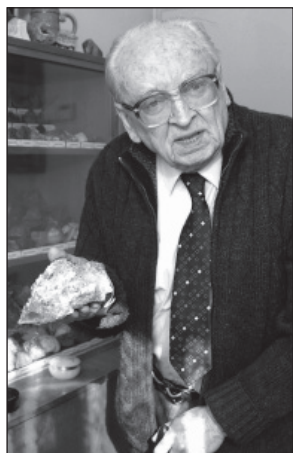
- 1 S výjimkou kroniky obecné školy v Bartovicích, která je jako součást fondu Obecné školy Bartovice uložena v Archivu města Ostravy, a 2. dílu školní kroniky z Nové Vsi, dodnes se nacházející v knihovně místní školy, jsou všechny uloženy v příslušných fondech ve Státním okresním archivu ve Frýdku-Místku (dále jen SOKA Frýdek-Místek). Několik kronik je nezvěstných.
- 2 Roku 1949 proběhla nová územní reorganizace a vznikl okres Místek. Byl zmenšen na výměru 44 obcí. Vyčleněn byl rovněž samostatný politický okres (dále p. o.) Frenštát pod Radhoštěm. Z místeckého politického okresu bylo do jeho obvodu převedeno sedm obcí včetně Malenovic, Nové Vsi a Starých Hamrů dříve spadajících pod s. o. Frýdek. Další čtyři obce přešly k okresu Ostrava-okolí. Jednalo o Bartovice, Horní Datyni, Šenov a Vratimov. Viz Bartoš, Josef – Schulz, Jindřich – Trapl, Miloš: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. XV. Okresy: Frýdek-Místek, Český

- Těšín. Olomouc 2000, s. 23–25; Běrská, Pavlína: Učitelé z Frýdecka a jejich povolání do období První republiky (Příspěvek k dějinám školství v bývalém soudním okrese Frýdek). Práce a studie Muzea Beskyd – Společenské vědy, 20, 2008, s. 148–163; Matějová, Alena: Z archivních fondů: Okresní úřad Frýdek 1850–1942. Těšínsko, 32, 1989, č. 4, s. 28–29; Janák, Jan – Hledíková, Zdeňka – Dobeš, Jan: Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost. Praha 2005, s. 273, 319.
- 3 Mezi obce rozkládající se v nížinném terénu bývalého frýdeckého panství lze počítat Bašku, Bruzovice, Dobrou, Kaňovice, Lískovec, Panské Nové Dvory, Pazdernu, Sedliště, Skalici, Staré Město a Vojkovice. V horské oblasti leží Janovice, Krásná, Lubno, Malenovice, Morávka, Nižní Lhoty, Nošovice, Nová Ves, Pržno, Raškovice, Staré Hamry a Vyšní Lhoty. Viz Kouřilová, Markéta: Frýdecké panství v urbářích pořízených urbářskou komisí roku 1770. Těšínsko, 45, 2002, č. 3, s. 15–16;

- Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska, s. 23; Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Řeky a potoky v panství frýdeckém v polovině 17. století. Vlastivědná příloha „Obrany Slezska“, 1926, č. 5, s. 1–4.
- 4 Pro zajímavost uvedme, že v roce 1880 měl s. o. Frýdek 36 209 příslušníků národnosti české, 632 německé, 384 jiné a 173 cizinců. Během 20 let se významně zvýšil podíl německé a jiné národnosti. Němci tvořili přes 8 % všech obyvatel a do roku 1930 jejich podíl poklesl na necelých 5 %. Naopak se výsoce zvýšil podíl cizinců, kteří v tomto roce tvořili 7 %. Viz Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska, s. 26.
 - 5 Podrobně viz Žáček, Rudolf: Pobeskydí od husitství do Bílé hory. Frýdek-Místek 1986; týž: Pobeskydí v letech 1618–1848. Frýdek-Místek 1992, Korbelářová, Irena – Žáček, Rudolf (edd.): Statisticko-topografický popis těšínské krajiny ze 40. let 19. století. Opava 2002; Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska aj.
 - 6 Správu tohoto vlastnictví zajišťoval lesní úřad ve Frýdku a statek v Sedlišťích. Kromě toho existovaly menší statky v Prostředních Bludovicích a Šenově. V roce 1918 byl majetek Těšínské komory zestátněn a předán do správy Ředitelství státních lesů a statků ve Frýdku. Bartoš, J. – Schulz, J. – Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska, s. 26–30.
 - 7 SOKA Frýdek-Místek, fond Obecná škola (dále jen OŠ) Lubno, inv. č. 1, s. 23–24.
 - 8 Měšťanské školy existovaly v Dobré (po druhé světové válce), Janovicích (zal. 1945), Lískovci (zal. 1949), Morávce (zal. 1945), Raškovcích (zal. 1923), Starých Hamrech (zal. 1945), Šenově (zal. 1938) a Vratimově (zal. 1918). Podrobněji k jednotlivým školám Běrská, Pavlína: Zprávy o lidové kultuře a tradici na stránkách školních kronik bývalého soudního okresu Frýdek. Diplomová práce Ústavu historie Slezské univerzity v Opavě. Opava 2008, s. 147–185.
 - 9 Podrobněji Běrská, P.: Zprávy, s. 99–135. Zde i odkazy na literaturu k tématu.
 - 10 Byl dohledán pouze jeden významnější kronikářský záznam o místní tradiční lidové výrobě. Jedná se o výrobu ručních mlýnků v Lubně. Při příležitosti výstavy Bezručova kraje (28.–29. června 1935) vystavila škola v Lubně malý ruční mlýnec (tzv. žerna) vytesaný z pískovce. Zápis v kronice uvádí: [...] výrobu ručních mlýnků zdejší obyvatelstvo ve značné míře se zaměstnávalo. Vytesané kameny z místního, pro tento účel velmi vhodného pískovce pod jménem „Luby“ – pravděpodobně odvozen od toho jména obce, odesílaný byly daleko na Moravu, Prusko a do Polska. SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1, s. 191.
 - 11 Als ein Übel könnte man die allzugrosste Putzsucht zumeist bei der weiblichen Bevölkerung anführen, welche in den Fabriken arbeitend, fast ihren ganzen Verdienst auch die Kleidung verwendet, die neuesten Moden in der Kleidung anhängt und sich wegen diesem das Nothwendigste vom Munde abdarbt. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Malenovice, inv. č. 36.
 - 12 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1, s. 139.
 - 13 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Morávka-Lipový, inv. č. 1.
 - 14 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Pražmo, inv. č. 1. V literatuře viz Mikoláš, Jaroslav Ludvík: Pražma – vesnice tkalců v Pobeskydí. Těšínsko, 10, 1967, č. 1, s. 28.
 - 15 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1, s. 204.
 - 16 In neuerer Zeit zieht fast die ganze Jugend kaum dass sie das 14. Lebensjahr erreicht hat, nach Friedek und Místek in die Spinn- und Webereifabriken und es ist zu fürchten, dass selbe sowohl physisch als auch moralisch herabkommt in die Gemeinde im kranken und demoralisirten Zustand zurückkommt, und zur Last fällt, was auch auf dem Nachkommenschaft vom grosssten Nachtheile sein wird. SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Malenovice, inv. č. 36.
 - 17 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1, s. 28.
 - 18 [...] die Mädchen alle in Kränzen geschmückt [...] SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Horní Datyně, inv. č. 191, s. 8.
 - 19 V kronice velmi podrobně popsán průběh oslav. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond Měšťanská škola dívčí Frýdek (dále jen MěŠ dívčí Frýdek), inv. č. 1.
 - 20 Např. SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1, s. 230.
 - 21 Přehledný souhrn všech připomínaných výročí v době socialistického Československa je sepsán v kronice Měšťanské školy Janovice. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond MěŠ Janovice, inv. č. 1, s. 16–17.
 - 22 Základní škola Komenského Frýdlant nad Ostravicí, Kronika školy v Nové Vsi, 2. díl (z let 1918–1953).
 - 23 Od roku 1930 byla tradice Schulffestu znovu obnovena na tzv. 2. německé obecné škole ve Frýdku.
 - 24 Dne 25. června 1941 byla provedena oslava zakončení školního roku pod názvem „Dětské radovánky“. [...] Přesto, že byly prvními svého druhu v místě, setkaly se s tak základním naprostým nepochopením a neúčastí občanů, jmenovitě žalostnou účastí usedlých, ne chudých občanů zdejšího obvodu, že se jeví za podobných okolností a poměrů budoucně takovou akci neporadit. SOKA Frýdek-Místek, fond ZDŠ Kaňovice, inv. č. 1.
 - 25 Před rokem 1900, kdy se jednalo o zřízení školy v Lubně, se snažil Jan Satinský prosadit podpisovou akci postavení školy na jiném místě. Do celé záležitosti zapojil také německý spolek Schulverein s cílem vybudovat v obci německou školu, přestože v ní nežil ani jeden Němec. Návrh neprošel, ale mezi lidmi tato událost přece jen odezvu měla. Na jedné frýdlantské zábavě pak koloval popěvek: *Obec dá polovic a Schulverein dá půl, a kdo z té školy vyjde, bude hotový vůl*. Raškovický učitel při popisu obce uvedl veselou historku spjatou s raškovickým fojtstvím, kterou se bavil
- místní lid: [...] *Zabočíme napravo k bývalému raškovskému fojtství, kde nyní jest „ferlag“, majetek to p. Weissmanna. Na tomto fojtství poslední fojt obdržel od jedné ženské, kterou chtěl potrestati ferulí, že dala jistému muži kalhoty svého muže, několik přes hubu. Toto radikální zakročení proti ferulí budilo všude veselost a smích. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lubno, inv. č. 1; tamtéž, fond MěŠ Raškovice, inv. č. 1, s. 26. K Satinského pokusu o zřízení německé školy v Lubně podrobněji Pindur, David: Dějiny Lubna. Občanská společnost (1848–1918). In: Al Saheb, J. a kol.: Dějiny Frýdlantu n. O., Lubna a Nové Vsi. Ostrava 2009, s. 464–465.*
- 26 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Janovice-Bystré, inv. č. 1, s. 13–14.
 - 27 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Pazderna, inv. č. 1, s. 110.
 - 28 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Skalice, inv. č. 2, s. 4.
 - 29 Sláma, František: Ondraszek. Dowódzka zbójów. Gwiazdka Cieszyńska, 1872, č. 18–32. Zanibal působil v janovické škole kolem roku 1870. Jeho životopisná data viz Havlíček, Bedřich: Ondrášovské tradice v Janovicích pod Lysou Horou. Těšínsko, 24, 1981, č. 2, s. 27, pozn. 1; Ondrášův den v Janovicích u Frýdku. Pozor 21. 8. 1937. Problematické věnoval významnou pozornost především folklorista Sivek, Alois: Ondráš z Janovic. Ostrava 1958; týž: Zbojník Ondráš a ondrášovská tradice v slovesnosti slezské oblasti. Praha 1959.
 - 30 Navázaly na místní lidovou zpěvačku Veroniku Šnytovou, o níž se pochvalně vyjadřoval již Leoš Janáček. Soubor se rozvíjel a vystupoval v řadě moravských i českých měst. V letech 1960–1974 byl spojen se ZK Slezan, ale nadále působil samostatně pod záštitou Osvětové besedy a VO SSM Janovice. V 70. letech 20. století na něj navázala učitelka Dagmar Němcová, která vedla dětský soubor ONDRÁŠEK na základní škole. Viz Havlíček, B.: Ondrášovské tradice, s. 27. Jejich písně vyšly také tiskem viz To janovské hradisko. Ostrava 1956; Nad horami svítilo. Frýdek-Místek 1965; Stolařík, Ivo: Z nových písní Anny Dřevjané. Radostná země, 7, 1957, č. 4, s. 120–121; Peterková, Božena: Ondrášovské písničky. Frýdek-Místek 1965.
 - 31 Ve školní kronice OŠ Staré Hamry – Gruň je věnována těmto slavnostem velká pozornost, viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Staré Hamry – Gruň, kronika z let 1931–1946.
 - 32 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Janovice, inv. č. 1, s. 13.
 - 33 Sulitka, Andrej: Výsledky dotazníkové akce SMS z roku 1926 a současný stav výročních obyčejů na Frýdecku a Těšínsku. In: Frolec, V. (ed.): Výroční obyčeje. Současný stav a proměny. Sborník. Brno 1982, s. 280–286.
 - 34 Nadílka ve školách nebyla před první světovou válkou běžnou praxí, např. v Bruzovicích se o jejím zavedení oficiálně rozhodlo teprve v roce 1914. SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Bruzovice, inv. č. 2, s. 41. V roce 1909 proběhla první vánoční nadílka v Bartovicích, viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Bartovice, inv. č. 1; tamtéž, fond OŠ Dobrá, inv. č. 338, s. 134, 156; tamtéž, fond MěŠ Raškovice, inv. č. 1.
 - 35 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Pazderna, inv. č. 1.
 - 36 Z masopustního večírku „Sekce“ věnováno škole 82 K a sbírkami, viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Staré Hamry – Hamrovice, kronika z let 1894–1936.
 - 37 V literatuře viz Vyhliďal, Jan: Kyčkování ve Slezsku. Český lid, 26, 1926, s. 273–274.
 - 38 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Lískovec, inv. č. 1 (3. díl); tamtéž, fond OŠ Pazderna, inv. č. 1, s. 74.
 - 39 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Krásná, inv. č. 1, s. 91–92.
 - 40 Učitelstvu, zvláště na venkově, se ukládá, pracovati na osvětové práci. Jak se u nás pracuje? Při rozsáhlosti zdejší obce nelze tak pracovati jako v jiných obcích. Nejvíce se pracuje na poli divadelním. Myslím však, že výchovný moment divadelních představení je hodně problematický. Vážnějších a hodnotnějších představení nelze jednak hráti pro nepochopení a jednak pro malou návštěvu obecnosti. Za to však veselohry a frašky jsou pilně navštěvovány, zvláště je-li po divadle taneční zábava. Ta práce režiséra! Při takové rozlehlosti sbírat herce a nutit je přicházet do zkoušek? A to rozdělování úloh. Každá slečinka by chtěla jenom mladou úlohu a starší nechce hráti žádná. Inu, ženské. Příklad: Hrál se „kus“, ve kterém měla převzít úlohu služby jedna slečinka. Odmítla. Že prý proto nechodila do kláštera (Frýdlant), aby hrála služku. Myslím, že chtěla hráti hned první milovnici (vůbec totiž nikdy ještě nehrála). Koncerty. O těch se ani nezmiňuji. Hráli jsme koncert a návštěva zdejšího obyvatelstva mizivá. Jim je milejší třeba jen harmonika, když hraje do tance, než takový koncert. Proto se konají koncerty v létě pro letní hosty. Viz SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Morávka-Uspolka, inv. č. 2.
 - 41 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Staré Hamry – Gruň, kronika z let 1946–1973.
 - 42 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Krásná – Nižní Mohelnice, inv. č. 1; tamtéž, fond OŠ Pazderna, inv. č. 1, s. 43, 90; tamtéž, fond OŠ Pazderna, inv. č. 1, s. 72, 74.
 - 43 Program byl následující: 1. Die Ferienreife, Kinder – Komödie von K. Matthes, 2. Bestrafte Neugier, Kinderspiel von Ed. Braune (Regie: Herr Oberlehrer Weber), 3. Die Teufelchen auf der Himmelswiese. Märchenoper in Akten von Karl Reinicke. Podrobněji SOKA Frýdek-Místek, fond II. chlapecká německá smíšená obecná škola, inv. č. 20.
 - 44 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Krásná, inv. č. 1, s. 4–5; tamtéž, fond OŠ Dobrá, inv. č. 338, s. 142; tamtéž, fond OŠ Nošovice, inv. č. 1a, s. 39.
 - 45 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Dobrá, inv. č. 338, s. 145–146.
 - 46 SOKA Frýdek-Místek, fond OŠ Pržno, inv. č. 58.

K životnímu jubileu Pavla Ruska

Česlav Valošek

Oslavenec a část jeho soukromé geologické sbírky, foto Dorota Havlíková

Pavel Rusek (vlevo) během vystoupení na Slezských dnech v Dolní Lomné, první polovina 70. let 20. století, Muzeum Těšínska

V únoru letošního roku se dožil v plné duševní kondici 90 let Pavel Rusek, výjimečná osobnost Těšínského Slezska v oblasti osvětové, vzdělávací, kulturní a přírodovědné.

Po ukončení gymnaziálních studií byl brušperský rodák přijat na Přírodovědeckou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde v letech 1945–1948 pronikal do tajů chemie a přírodopisu. Od roku 1948 do svého odchodu do penze působil jako pedagog na obchodní akademii v Českém Těšíně. Současně vyučoval předměty související s chemií, geologií nebo mineralogií i v některých dalších vzdělávacích ústavech. Jmenujme alespoň českotěšínské gymnázium nebo krátké působení na Pedagogické fakultě v Ostravě.

Celoživotní zálibou Pavla Ruska je mineralogie. Od svého mládí sbíral nerosty a časem se vypracoval na uznávanou autoritu a znalce v oboru. Jako člen vlastivědného kroužku při okresním muzeu se společně s Česlavem Valoškem st. z Albrechtic a s Tomášem Kruťou z Brna systematicky zabýval mineralogicko-geologickým průzkumem Těšínského Slezska a celého Podbeskydí. Jeho cílem bylo získat a dokumentovat mineralogický, geologický a jiný přírodní materiál pro českotěšínské muzeum, jehož poválečná obnova a rekonstrukce vyžadovala řadu odborných spolupracovníků. Sebraný materiál, který shromažďoval a podrobně popisoval, se stal základem pro rozsáhlou mineralogicko-geologickou sbírku muzea. Přispěl nejen ke zmapování celého regionu, ale i k objevení zcela nových minerálů. Nález nerostů strontianitu a celestinu ve spodnokřídových vápencích v Dolním Těrlicku, Českém Těšíně, Neborech,

Třinci, Ropici, Vendryni, Chotěbuzi, Albrechticích a Horních Tošanovicích patří k jeho významným vědeckým počínům. Pavel Rusek významně přispěl rovněž k odbornému průzkumu lokality Hončova Hůrka. Jedná se o zajímavou mineralogickou lokalitu s nálezem desítek druhů vyvřelých minerálů poblíž Příbora. Mnoho vzorků zhodnotil broušením a leštěním. Výsledky svých průzkumů často publikoval v populárně-vědných i odborných časopisech (*Těšínské listy*, *Minerál* aj.).

Kromě mineralogie je jeho velkým koníčkem hudba. Byl k ní veden od útlého mládí svým otcem, jenž působil jako učitel v Brušperku, Krmelíně a Staré Bělé. V rodině získal základy hudebního vzdělání. Své znalosti si neustále rozšiřoval, např. v letech 1958–1961 absolvoval obor dirigování a skladba na lidové konzervatoři v Ostravě. Věnoval se zejména sborovému zpěvu, na obchodní akademii v Českém Těšíně založil pěvecký sbor Jaro. Dirigoval však i další dětské sbory v českotěšínských základních školách a při Městském kulturním středisku. Rusek byl velmi aktivní i mimo školu. V roce 1954 obnovil činnost Pěveckého sdružení Slezan a v jeho čele stál až do roku 1996. Založil a dlouhá léta vedl cimbálovou muziku při folklorním souboru Slezan. Řídil i pěvecký sbor Slezan v Dolní Lomné a folklorní soubor, později cimbálovou muziku Mionší. Uspěl s nimi na řadě soutěží a folkloristických festivalech, podnikl mnoho koncertních zájezdů do zahraničí. Pěvecké sdružení Slezan se pod jeho vedením vypracovalo mezi přední tělesa ve Slezsku. Velmi aktivně působil v rámci Matice Slezské. Každoročně se podílel na přípravě festivalu Slezské dny v Dolní Lomné.

Z Ruskovy hudební tvorby je nutno vyzdvihnout fakt, že ze spolupráce s národopisnými soubory, cimbálovými kapelami a pěveckými soubory vznikla řada rukopisů a úprav lidových písní z Těšínska. Nyní téměř veškerý svůj čas věnuje zpracování bohatého hudebního materiálu, který nasbíral v podhůří Beskyd a na Těšínsku. V roce 2005 připravil pro Pěvecké sdružení Slezan obsáhlý výběr lidových písní, prepisů mužských i ženských sborů pro smíšený sbor, překladů a úprav vybraných skladeb zahraničních autorů i několika vlastních skladeb s názvem *Píseň pro Slezan*. Přes pokročilý věk se naučil hbitě ovládat počítač, který považuje za neocenitelného pomocníka. Práci mu usnadňuje software na zápis notových záznamů.

Jubilantovi přejeme především hodně zdraví, aby mohl uskutečnit všechny své plány.

Ad multos annos!

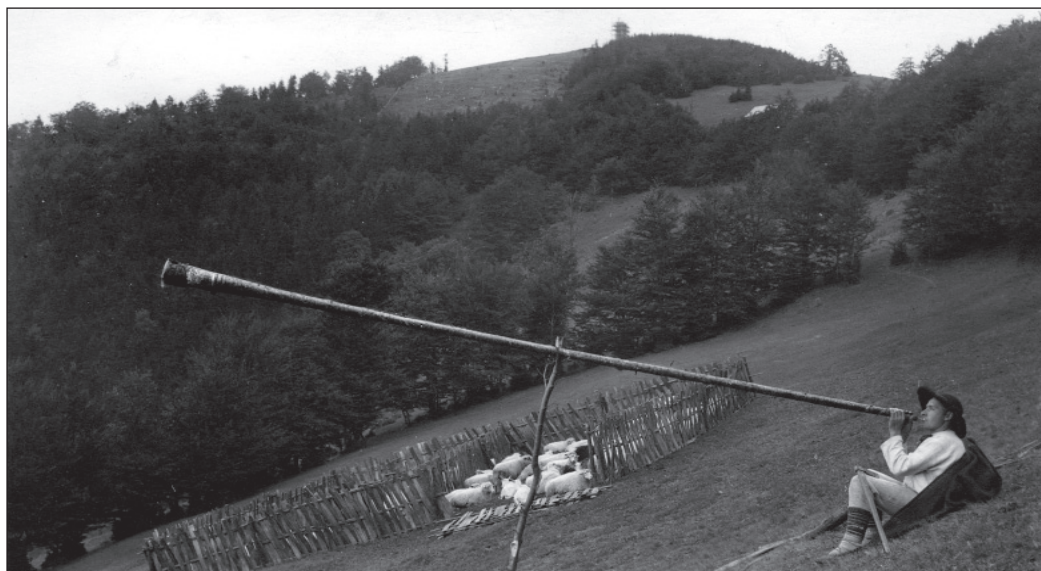
V roce 1964 publikoval Richard Jeřábek ve *Věstníku Národopisné společnosti* projekt *Retrospektivní bibliografie české a moravské etnografie a folkloristiky*, kterým postavil před sebe i své kolegy úkol nadmíru časově i odborně náročný. Časový harmonogram předpokládal, že formou samostatně vydávaných bibliografií bude postupně pokryta národopisná publicistika jednoho století. Jeho představa zahrnovala nejen časopisy národopisné, ale také multioborové a vlastivědné, v nichž publikovala většina osobností zabývajících se lidovou kulturou ve všech regionech.¹ Po časopisech vydávaných v Praze a Brně měla být předmětem zájmu také periodika a sborníky regionální, které nebyly právě dostupné, obsahovaly však množství rozsahem drobných, ale obsahem přínosných textů.² Nejvýznamnější národopisný časopis *Český lid* 1891–1932 už byl v té době bibliograficky zpracován Ludvíkem Kunzem a vydán jako samostatný titul.³

Autor projektu měl za to, že vedle národopisců budou do zpracování zapojeni i studenti etnografie, zejména z brněnské katedry, v jejímž čele stál. V následující letech se skutečně podařilo připravit několik regionálně i monotematicky orientovaných bibliografií, na řadě z nich se podíleli Richard Jeřábek a Alena Jeřábková. Práce ale byly v závěru 60. let přerušeny a otázka dobré bibliografické základny oborového bádání zůstala otevřena. Iniciativy se v posledních letech ujaly hned tři subjekty, jež zařadily do svých programů bibliografické práce. Jako první začala s publikováním anotovaných soupisů Česká národopisná společnost. Nejprve byla přichystána a v roce 2008 vydána souhrnná bibliografie obsahu

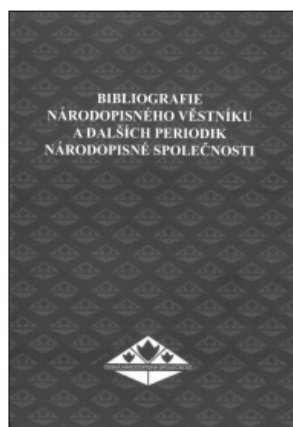
periodik, které společnost sama v průběhu více jak jednoho století vydávala pod různými názvy (*Národopisný sborník*, *Národopisný věstník* aj.).⁴ Z obsahu vyplývá, že od roku 1896 do roku 2005 byly výsledky etnografického a folkloristického bádání zveřejňovány v periodikách vydávaných zpravidla jednou až dvakrát ročně. V čele jejich redakcí stály vždy přední osobnosti oboru, jež významně ovlivňovaly nejen kvalitu publikovaných studií, ale také zajišťovaly prostřednictvím spolupracovníků zprávy z regionů. Zvláštní pozornost si téměř u všech titulů zaslouhovala referenční hlídka, upozorňující na zahraniční literaturu obsáhlými recenzemi a mapující sborníky i monografie vydávané v regionech. Do bibliografie byly zařazeny všechny zveřejněné příspěvky s výjimkou drobných zpráv o činnosti muzejních a národopisných spolků a aktivitách muzeí v jednotlivých lokalitách. V závěru bibliografie, která obsahuje více než 1 700 záznamů, byly zařazeny rejstříky a výběrový soupis zpráv týkajících se činnosti samotné Národopisné společnosti.

Těšínsku a Slezsku celkově nebyla bohužel věnována na stránkách *Národopisného sborníku* a *Národopisného věstníku* velká pozornost. Hledáme-li příčinu této skutečnosti, můžeme konstatovat, že v době jejich vydávání nebyly v regionu osobnosti, jejichž texty by měly takovou úroveň, aby byly redakcemi doporučeny ke zveřejnění.

Ve stejném roce (2008) připravili odborní pracovníci Etnologického ústavu AV ČR bibliografii obsahu ústředního etnografického časopisu *Český lid* za léta 1946–2000.⁵ Záznamy seřadili tak, jak tomu bylo u starší bibliografie předválečných

Salaš na Kozubové
v pozadí s rozestavěnou kaplí
sv. Anny (976 m n. m.),
foto Karel Kaleta, r. 1937,
Muzeum Těšínska

ročníků časopisu, kterou připravil a publikoval Ludvík Kunz. Časopis vycházející nepřetržitě ve čtyřech číslech ročně přinesl za toto období 6 290 článků, studií, recenzí a zpráv.

Ani ti, kteří využívali časopis pravidelně, si neuvědomovali, že 55 let odborné etnografické práce přineslo takové výsledky. Důvodem je mimo jiné skutečnost, že časopis byl po několik let jedinou možností k publikování výsledků výzkumu a platformou pro teoretickou a odbornou diskuzi reagující na aktuální problémy oborového bádání. Bohužel ani záznamy rozsáhlých studií nejsou anotovány a uživatel je musí odvodit od názvu a hesel ve velmi obsáhlých rejstřících. Do svazku byl zařazen soupis autorských zkratk a přehled excerpovaných ročníků s uvedením redaktorů a členů redakční rady, jež stejně jako v případě jiných odborných časopisů ovlivňovala výběr publikovaných článků. Po bližším prozkoumání místního a autorského rejstříku zjistíme, že počet příspěvků věnovaných Těšínsku a obcím zde se nacházejícím je v porovnání s jinými regiony minimální. K lidové kultuře Slezska a Těšínska se vztahují většinou studie autorů, kteří zde zejména v 50. letech prováděli výzkum a recenze literatury.

V roce 2009 vydal Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně první svazek nové edice *Etnologické materiály*. Z archivu diplomových prací byla vybrána bibliografie zpracovaná před více než 40 lety.⁶ Její autor, Emil Malacka, ji obhájil jako diplomovou práci v roce 1965 na tehdejší Katedře etnografie a folkloristiky FF MU. Vydání se však nedočkal. Vlastní zadání bylo patrně inspirováno již zmiňovaným projektem souhrnné oborové bibliografie Richarda Jeřábka. Obsah zaměřený na národopisné materiály zařazené do obsahu známých společenských časopisů druhé poloviny 19. století přinesl mnoho pozoruhodných údajů. Již v úvodní studii hodnotící úlohu novin a časopisů ve společnosti té doby, se pokusil autor klasifikovat obsah a původ národopisných materiálů, které přinášely svým čtenářům. V následující charakteristice excerpovaných titulů – *Besedy lidu*, *Čas*, *Květy*, *Obzor*, *Osvěta*, *Světlozor*, *Zlatá Praha* – se zabýval povahou doby, v níž vycházely, redaktory, autory textů a ilustrátory. Bibliografie eviduje 3 709 anotovaných

záznamů, z toho 2 563 o textech a 1 146 o vyobrazeních. Velkým překvapením je vyhodnocení a rozsah obrazových materiálů, jimž autor věnoval stejnou pozornost jako článkům. Vydání bibliografie je nadějným zahájením nové ediční řady *Etnologické materiály*. Vzhledem k tomu, že autor nežije, připadla značná část přípravy tisku původně diplomové práce editorovi Miroslavu Válkovi.

Česká národopisná společnost rozvíjí svůj bibliografický program i v současné době. Ohlas vydání bibliografie jejich periodik upozornil na prostor, kterému nebyla v posledních desetiletích věnována potřebná pozornost. Proto zařadila do svých úkolů pro příštích několik let zpracování a publikování vybraných bibliografií na stránkách *Národopisného věstníku*.⁷

Díky finanční podpoře Odboru regionální a národnostní kultury MK ČR zaměřila následně soupisové aktivity na vlastní rukopisný archiv. Několik let trvající katalogizace archivu zpráv dopisovatelů společnosti bylo v předloňském roce završeno publikováním soupisu příspěvků zasílaných v průběhu let jako odpovědi terénních spolupracovníků na tematické dotazníky, věnované různým oblastem lidové kultury.⁸ Záznamy doplněné rejstříky umožňují velmi snadnou orientaci a naplňují očekávání spojená se zpřístupněním archivu. Těšínska se dotýká jen velmi malý počet rukopisů, jak vyplývá z místního rejstříku, bylo zde zařazeno několik textů Josefa Malého z Frýdlantu nad Ostravicí, po jedné zprávě pak z Bukovce, Dětmovic, Domaslavic, Janovic a Stříteže.

Se spuštěním svých webových stránek v polovině roku 2009 začala Česká národopisná společnost s přípravou a realizací elektronické knihovny článků, zpracovávanou v knihovnickém systému Clavius. V současné době obsahuje na 5 400 záznamů. Díky tomu, že k zařazení jsou vybírány bibliografie regionálních periodik, dostává se Těšínsku a Slezsku velkého zájmu.⁹

Aktivity České národopisné společnosti v oblasti zpracování tematických bibliografií dále pokračují a jsou sledovány s velkou pozorností. Bude-li možné udržet současné tempo, výrazně se ulehčí příprava podkladů pro zpracování vybraných jevů lidové kultury.

POZNÁMKY

- 1 Jeřábek, Richard: Projekt retrospektivní bibliografie české a moravské etnografie a folkloristiky. Věstník Národopisné společnosti československé a Slovenskej národopisnej společnosti, 1964, č. 2–4, s. 10–15.
- 2 Mezi vydanými bibliografiemi byly tři věnovány jednotlivým národopisným oblastem na Moravě: Valašsku, Slovácku a západní Moravě. Z českých regionů nebyl takovým způsobem zpracován žádný. Ostatní pak mapovaly jednotlivé časopisy, dvě byly monotematické.
- 3 Kunz, Ludvík: Soupis prací Zibrtova Českého lidu. Roč. 1–32, 1892–1932. Praha 1960.
- 4 Veselská, Jiřina: Bibliografie Národopisného věstníku a dalších periodik Národopisné společnosti. Praha 2008.
- 5 Novotný, Jiří – Secká, Milena – Sedlická, Kateřina – Woitsch, Jiří: Český lid. Etnologický časopis 1946–2000. Bibliografie. Praha 2008.
- 6 Malacka, Emil: Národopisné materiály v českých kulturně-historických časopisech 2. poloviny 19. století. Anotovaná bibliografie. Etnologické materiály 1. Brno 2009.
- 7 Ševčíková, Eva: Národopisné příspěvky na stránkách Časopisu Slezského muzea (řada B) – vědy historické. Národopisný věstník, 26 (68), 2009, č. 2, s. 57–101.
- 8 Šenfeldová, Helena: Dopisovatelé České národopisné společnosti. Soupis příspěvků. Praha 2010.
- 9 Bibliografický elektronický katalog umístěn na <http://147.231.58.51/katalog/>. Z regionálních periodik byly zařazeny záznamy o obsahu *Radostné země*, *Těšínska* a *Bezkydských besed*.

V několika předchozích výročních zprávách uveřejněných v „Těšínsku“ jsme vždy úvodem informovali o právním postavení Muzea Těšínska (dále jen MT), jeho zřizovateli, pobočkách apod. Vzhledem k tomu, že se tento stav nemění, zůstaneme tentokrát pouze u sdělení, že naše muzeum nadále pracuje jako jedno z krajských muzeí a jeho zřizovatelem je Moravskoslezský kraj, který také z podstatné části zajišťuje činnost muzea finančním příspěvkem. Můžeme konstatovat, že odborné muzejní činnosti byly zřizovatelem i veřejností i v roce 2012 hodnoceny velmi kladně, některé výstavy, akce a zejména publikační výstupy lze bez obav zařadit mezi nadstandardní (viz dále). Co ale poznamenalo vnitřní život MT v roce 2011 negativně, byla poměrně závažná kontrolní zjištění, týkající se vedení účetnictví, která vedla v závěru roku mj. k řadě zásadních organizačních a personálních opatření, vypracování řady nových směrnic, týkajících se hospodaření organizace, vedení účetnictví a vnitřního kontrolního systému organizace a také k téměř kompletní obměně personálu ekonomického oddělení. V závěru roku nastoupila do pozice vedoucí ekonomického oddělení Marcela Dudová, jež nahradila Markétu Waloszkovou, hlavním účetním se stal Patrik Karpeta a vedoucí provozního útvaru Naděžda Antalová. Nápravná opatření jsou poměrně razantní a rozsáhlá. O negativních zjištěních se nikdy nepíše lehce, nicméně věřím,

že změny povedou k zajištění stabilního ekonomického zázemí, potřebného pro vlastní odbornou muzejní práci. Nemůžeme si dovolit, aby po léta budovaný pozitivní obraz MT v očích odborné i laické veřejnosti pokazila opakující se pochybení účetních a negativní kontrolní zjištění.

1. Výstavní činnost

Hlavní přínos výstavní činnosti spočíval zejména v prezentaci vývoje Těšínského Slezska a nejrůznějších oborů lidské činnosti. Snahou zaměstnanců MT je podíl na růstu osobní kultury člověka i kultury prostředí, které jej obklopuje. Prezentace sbírky MT, výsledků vědecko-výzkumných aktivit a mezinárodní spolupráce formou společných česko-polských a česko-slovenských výstav patřila a patří k prioritám muzea.

V roce 2011 proběhlo ve všech výstavních sálích MT **celkem 26 výstav**. Z tohoto vysokého počtu bylo **nově připraveno a realizováno 20 výstav**, pět výstav bylo převzato z jiných institucí, šest výstav bylo připraveno v závěru roku a budou ukončeny až v průběhu roku 2012. Ke stálým expozicím ve výstavních sálech v Karviné, Jablunkově, Orlové, Českém Těšíně, Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích přibyla další v Petřvaldě. Z výčtu je zřejmé, že převahu si udržely výstavy vlastní, autorské, které byly připraveny odbornými pracovníky muzea. Přímé náklady na realizaci výstav MT činily 307 000 Kč,

Vernisáž výstavy
Dotkni se přírody
ve Výstavní síni
v Karviné-Fryštátě,
zleva Zbyšek Ondřeka,
Ilona Pavelková,
Jiřina Pavlíková a zcela
vpravo Dana Karpetová,
13. října 2011,
foto Radim Jež

Bílý groš,
Václav III. Adam, 1560,
mincovna Těšín, mincmistr
Hans Enders, průměr
22,5 mm, Ag, váha 1,82 g,
foto Martin Krůl

dalších 228 000 Kč pak bylo vydáno v rámci mezinárodního česko-polského projektu *Dvě města – jedna tradice / Dwa miasta – jedna tradycja*. V rámci projektu spolufinancovaného EU prostřednictvím euroregionu Těšínské Slezsko bylo společně s partnerským Muzeem Śląska Cieszyńskiego v polském Těšině připraveno a realizováno šest výstav a expozic: *Franciszek Świder, Zašlá sláva chladných zbraní, Tradice hornictví, Archeologické nálezy vrcholného středověku, Národopisná pracovnice Jiřina Králová a Panská sídla na Těšínsku*.

Jedním z výsledků spolupráce se slovenskými kolegy – s Oravským muzeem Pavla Orságha Hviezdoslava v Dolnom Kubíne – byla putovní výstava *Juraj Tranovský – posol piesňovej kultúry*. Výstava byla nejprve prezentována na Slovensku – v Dolném Kubíně a v Liptovském Mikuláši – a následně byla představena 28. dubna 2011 ve Výstavní síni v Karvině za účasti mnoha významných hostů včetně evangelického biskupa Jana Wacławka.

Významným počinem bylo zpřístupnění nové stálé **expozice Tradice hornictví** v Technickém muzeu v Petřvaldě. Její realizaci jsme vyšli vstříc všem zájemcům o hornickou problematiku, historii, tradice i současný vývoj. Hornické řemeslo je spjato s regionem již od poloviny 18. století. Dokládá to několik set vystavených předmětů v expozici jako např. staré hornické nářadí, důlní lampy, záchranářské přístroje, hornické uniformy, fotografie, archivní materiály z činnosti hornických spolků i hornických kapel nebo vybavení domácností hornických kolonií z období první republiky. Expozice byla veřejnosti poprvé představena 29. listopadu 2011.

V koncepci výstavní činnosti našeho muzea jsou již řadu let zakotveny výstavní projekty, které jsou programově orientovány na skupiny návštěvníků s určitými zdravotními handicapem a které jsou realizovány díky finanční podpoře Moravskoslezského kraje. V tomto roce byl připraven výstavní projekt s názvem *Dotkni se přírody*.

Nástolec, mísa z růžového
hutně tvarovaného skla
s kovovou montáží,
přelom 19. a 20. století,
foto Martin Krůl

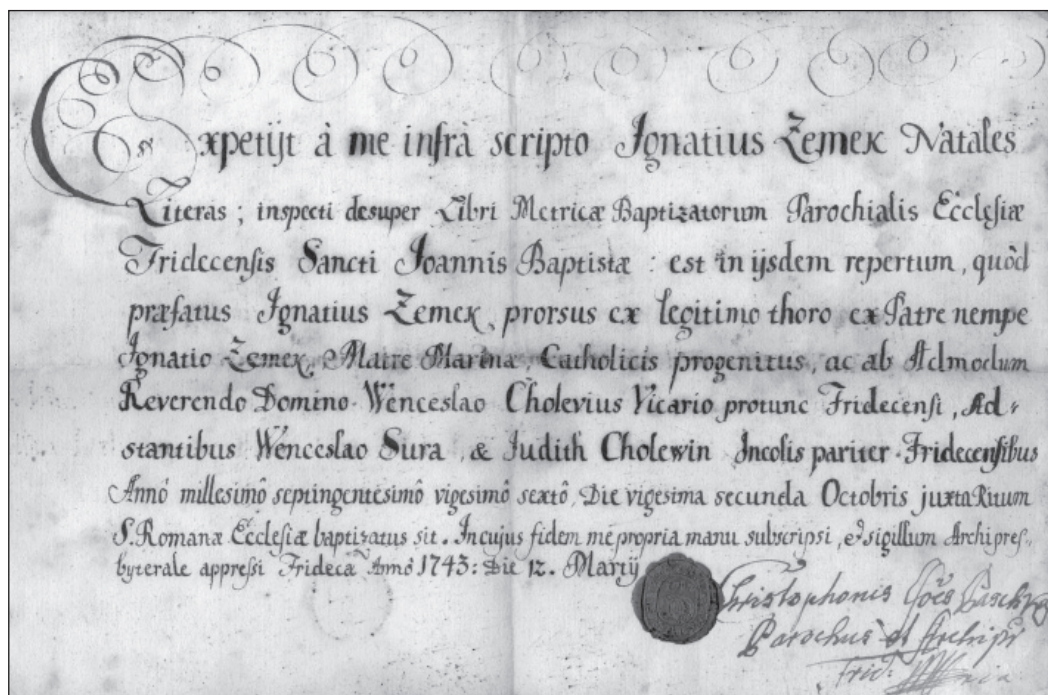
Přírodovědná výstava představuje vybrané aspekty přírody především z rostlinné a živočišné říše, umožňuje seznámit se s některými zajímavostmi přírody pomocí hmatu, čichu, zraku a sluchu. Je vybavena audio pomůckami, texty i v Braillovu písmu a dalšími speciálními prvky, díky nimž ji každý návštěvník plně prožije. Výstava zároveň působí na environmentální výchovu dětí a mládeže.

V průběhu roku 2011 navštívilo **muzejní expozice a výstavy celkem 35 054 platících návštěvníků** (z toho bylo 20 332 dětí a mládeže a 14 722 dospělých) a **8 994 neplatících**. Obraz návštěvnického zájmu o výstavy dokresluje ještě **2 451 osob**, které navštívily výstavy MT uspořádané mimo jeho prostory. Dlouhodobě poutá největší zájem Archeopark v Chotěbuzi-Podoborě s 15 298 návštěvníky (z toho 8 983 dětí a mládeže a 6 315 dospělých). Rostl počet polských návštěvníků, někdy i celých skupin, proto z pěti průvodců dva provázeli i v polském jazyce. Celková **návštěvnost Archeoparku** za uplynulých šest sezon činí **92 359 návštěvníků**. Věřím, že zájem v následujících letech podpoří nově vybudovaný objekt – polozemnice, která byla zkolaudována v závěru roku a v květnu 2012 bude otevřena pro veřejnost. Za vlajkovou loď návštěvnosti následují pobočky Musaion v Havířově a Výstavní síň v Karvině. Podrobný přehled o výstavách podává připojená tabulka.

2. Sbírkotvorná činnost

V průběhu roku 2011 byla získána do sbírky MT řada předmětů, které svou jedinečností její výpovědní a dokumentační hodnotu dále zvyšují. Sbírka je nezastupitelným zdrojem informací o historii, přírodě, životě obyvatel i politicko-spoločenských událostech na Těšínsku. V roce 2011 bylo nově získáno **787 kusů předmětů**, z toho 110 knihovních jednotek. Z nově nabytých přírůstků bylo 356 kusů získáno koupí. K 31. prosinci 2011 je v **CES Ministerstva kultury ČR evidováno již 205 728 kusů sbírkových předmětů** ve správě MT. Na nákup sbírkových předmětů bylo vynaloženo celkem 231 381 Kč, z toho na knihy 13 611 Kč.

K nejvzácnějším kusům, kterými se podařilo v roce 2011 obohatit sbírkový fond, patří unikátní soubor **mincovních platidel těšínských Piastovců**. K jedinečným nákupům z minulého roku patří raritně se vyskytující, a tudíž velmi cenná ražba těšínského knížete Václava III. Adama z roku 1560. Jde o tzv. bílý groš, jehož avers nese těšínskou korunovanou orlici, na reversu je znázorněna postava sv. Mikuláše s berlou a knihou a osobním heslem knížete *Požehnání Páně obohacuje*. Neméně zajímavou mincí je tříkrejcar jeho syna, knížete Adama Václava, z roku 1612, kterou

Kryštof Jan Paška (1701–1762), frýdecký arcikněz a farář v letech 1739–1762, vydává potvrzení o křtu pro Ignáce Zemka, syna Ignáce a Mariny Zemkových, který byl pokřtěn ve farním kostele sv. Jana Křtitele ve Frýdku 22. října 1726 farním vikářem Václavem Cholevou, foto Radim Jež

razil v těšínské mincovně mincmistr Hans Rundt. Do kolekce upomínkových předmětů k uzavření tzv. Těšínského míru, kterým byl 13. května 1779 ukončen válečný konflikt mezi královnou Marií Terezií, pruským panovníkem Fridrichem II., saským kurfiřtem a polským králem Augustem II. i řadou evropských velmocí, náleží dvě stříbrné medaile oslavující tuto významnou událost.

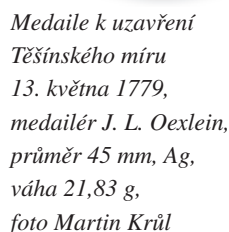
Mezi dalšími získanými předměty zaujme soubor ze **skočovského fotoateliéru Syjud**, který působil od 20. let 20. století. Součástí souboru je několik skleněných negativů, dokládajících stav mnohdy dnes již neexistujících interiérů a exteriérů kostelů, veřejných i soukromých objektů z měst a obcí převážně polské části Těšínského Slezska. Fond dokumentů byl v roce 2011 doplněn o více než stovku nových přírůstků, z nichž k nejvýznamnějším patří **dvě potvrzení o křtu a tři výuční listy kloboučnického cechu v Těšíně** z let 1743–1806. Díky grantu Ministerstva kultury se rovněž rozrostla sbírka keramických děl. Jedná se o ukázky aktuální tvorby současných umělců (betlémy, nádobí, plastiky), které dokreslují celkovou pestrost a bohatost regionálního výtvarného života. Do fondu dopravních prostředků bylo zakoupeno dámské kolo zn. Z z roku 1925 s původním koženým sedlem, svítilnou a zvonkem. Nákupem stolní kovové sady na vajíčka, kazetou se stříbrnými přístroji zn. K&Co, Alpaca Silber, porcelánovou jídelní soupravou zn. Pirkenhammer, typ A, kávovým servisem zn. Fürstenberg a jinými bylo dokumentováno i dobové vybavení domácnosti z počátku minulého století. Z řady textilií upoutá svým původem ručně zhotovený žaket z roku 1930, jenž nosil úředník Třineckých železáren Ferdinand Kyjonka.

3. Restaurování a ochrana sbírek

Nedílnou součástí muzejních činností je péče o sbírkové předměty. Ta je realizována prostřednictvím preventivní a zásahové konzervace a restaurátorských zákroků. Muzeum věnuje ochraně sbírkových předmětů mimořádnou pozornost. V uplynulém roce bylo **zkonzervováno a zrestaurováno 1 161 sbírkových předmětů**. Z rámce běžné konzervace a přípravy sbírkových předmětů vybočovala v loňském roce náročná konzervace několika set sbírkových předmětů, které byly následně instalovány v Technickém muzeu v Petřvaldě v nové stálé expozici. Neméně významnou byla i konzervace a příprava sbírkových předmětů určených pro výstavu uspořádanou u příležitosti 90. výročí založení Gymnázia v Českém Těšíně. Díky finančním prostředkům získaným od Ministerstva kultury v rámci programu *Integrovaného systému ochrany movitého kulturního dědictví* mohl být zrestaurován portrét Georga Ernsta von Nettelhorse z roku 1747 pocházející ze zámecké galerie v Ropici (restaurátorské práce provedla akademická malířka Romana Balcarová z Opavy).

4. Muzejní knihovna Silesia

Rok 2011 probíhal v knihovně ve znamení **organizace celostátního 35. semináře knihovníků muzeí a galerií ČR při AMG**, který se uskutečnil ve dnech 6.–8. září 2011 v Českém Těšíně. Odborný program semináře byl rozdělen do tří základních bloků – Koncepce rozvoje knihoven České republiky na období 2011–2014, Digitalizace v muzejních a galerijních knihovnách a Sbírkové fondy v muzejních knihovnách. Vysoce aktuální témata přiblížili účastníkům přední

Knihovní fond se v roce 2011 **rozšířil o 226 titulů**, z toho 110 bylo zařazeno do sbírkového fondu a 116 do odborného. Celkem bylo vypůjčeno 4 703 knih včetně 3 101 prolongací. Průběžně byly jmenně a věcně zpracovány nové přírůstky knihovního fondu, pokračovala retrospektivní katalogizace. V roce 2011 bylo takto zpracováno 440 svazků. K 31. prosinci 2011 obsahoval **elektronický knihovní katalog 10 106 titulů** a celkový počet fondu představoval **28 242 knihovních jednotek**.

Výzkumné aktivity odborných pracovníků se v minulém roce podařilo prezentovat na řadě akcí. Již ve druhém lednovém týdnu vystoupila

Se slovenskými partnery jsme v rámci mezinárodního projektu ***Šance – Valy, spoločná história plná tajomstiev*** pokračovali v systematickém výzkumu raně novověkých opevnění Jablunkovského průsmyku, jenž nejen odděloval Slezsko od tehdejších Uher, ale stal se rovněž pojítkem k vytváření barvitě historie. Za MT na výzkumném úkolu pracoval Martin Krůl, který studoval písemné prameny ve vídeňských

Kamenná pícka ze střední doby hradištní (9. století) v sondě na akropoli, Chotěbuz-Podobora, foto Ondřej Tůma

archivech. Podobný záměr má v minulém roce zahájený projekt *História spája*, jehož řešitelé jsou Kysucké muzeum v Čadci, MT a Povážské muzeum v Žilině. Tým odborníků z uvedených institucí za účasti několika externích spolupracovníků bude formou konference a kolektivní monografie sledovat vývoj šlechty v příhraničních oblastech Slovenska, Slezska, Moravy a Polska od středověku do současnosti.

O poznatcích z archeologických výzkumů a následné výstavbě nejnavštěvovanější pobočky MT – Archeoparku v Chotěbuzi-Podobore – referoval Ondřej Tůma (spolu s pracovníci Archeologického ústavu AV ČR Janou Gryc) v jihopolské Trzczenici, kde na místech pravěkého a raně středověkého hradiska vzniká obdobná turistická atrakce, jakou je u nás Archeopark. Ze sympozia s názvem *Skanseny archeologiczne i archeologia eksperymentalna szansą na rozwój turystyki*, které pořádalo Muzeum Podkarpackie v Krosně, bude vydán sborník.

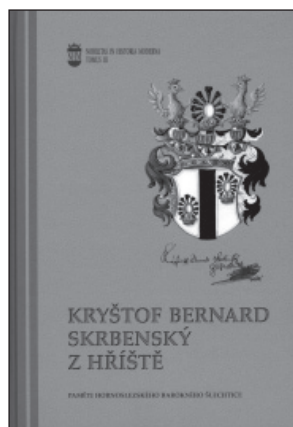
Své zastoupení mělo MT i na dvoudenním odborném semináři *Po stopách zdraví a nemoci člověka a zvířat I*. K historii a současnosti medicíny, farmacie a veterinárního lékařství, konaném v Technickém muzeu v Brně, kde své dlouholeté výzkumy prezentovala Ilona Pavelková, či na již tradičním setkání *Zelená města – města budoucnosti*. Kvetoucí sídla v srdci Evropy v Havířově, kde vystoupila Jiřina Pavlíková, a např. na konferenci *Šw. Florian na Śląsku* konané v Ratiboři za účasti Wiesławy Branné.

V roce 2011 MT realizovalo 14 archeologických akcí a společně s Archeologickým ústavem AV ČR v Brně pracovníci pokračovali v dlouhodobém systematickém výzkumu v Chotěbuzi-Podobore. Pod vedením archeologa MT Ondřeje Tůmy bylo realizováno 12 odborných archeologických dohledů většinou s negativním zjištěním. Dohledy byly prováděny v katastrech obcí

Bludovice, Bystřice, Dětmárovice, Kopytov, Návsí, Orlová, Petrovice, Třanovice, Třinec a Záblatí. Vlastní **záchranný archeologický výzkum** probíhal v době od 14. září do 10. listopadu na lokalitě Karpentná-Zamčisko. Zde byla v rámci záchranného archeologického výzkumu předcházejícího výstavbě silnice I/11 Oldřichovice–Bystřice zkoumána vrcholně středověká tvrz. Vzhledem k nedořešeným majetkoprávním záležitostem na straně investora byla realizována pouze první etapa výzkumu a bádání bude pokračovat na jaře 2012. Výzkumem byly zachyceny výrazné shluky kamenů, pravděpodobně se může jednat o pozůstatky kamenných konstrukcí. Z movitých nálezů to byly především fragmenty keramiky jak středověké, tak i mladší, železný hrot šípu do kuše, množství železných hřebů, uhlíky, fragmenty skla i novověké mince.

Jako každý rok pokračoval systematický archeologický **výzkum na hradisku v Chotěbuzi-Podobore**. Výzkum probíhal od 16. května do 29. srpna 2011. Otevřeny byly dvě sondy – na akropoli a prvním předhradí. Sonda na akropoli hradiska předcházela výstavbě rekonstrukce slovanského obytného objektu (zahloubené chatě). Menší sonda na prvním předhradí navazovala na výkop z předešlé sezóny. Výzkumem bylo zachyceno několik zajímavých situací, především se jednalo o slovanskou kamennou pec z 9. století zjištěnou na akropoli a několik halštatských objektů, v jejichž obsahu byl pozoruhodný zvláště hojný výskyt tyglíků s nataveninami kovů. Technikou plavení bylo získáno také množství spálených zrn, zejména obilovin, ale i např. švestka či hrách nebo bob. Mezi nejčastější nálezy patřily fragmenty keramických nádob, jichž bylo získáno odhadem řádově několik tisíc.

V rámci specializace tzv. Pověřeného regionálního odborného pracoviště Ministerstva kultury ČR pro péči a uchovávání tradiční lidové kultury

v Moravskoslezském kraji rozvíjí etnografky Wiesława Branna a Eva Hovorková další výzkum v oblasti dokumentace uchování tradičních forem **lidové kultury** se zaměřením na činnost folklorních souborů, sledování lokálních specifíků stravy či různých druhů festivit. Ve spolupráci s Jiřinou Pavlíkovou pokračovalo řešení projektu Ministerstva kultury *Tradiční lidová řemesla*, jenž je tentokrát určen na postižení tvorby regionálních keramiků.

6. Ediční a publikační činnost

Uplynulý rok byl v této oblasti pro MT v jeho více než 60leté historii vskutku rekordní, neboť se jako vydavatel či spoluvydavatel podílelo na devíti titulech, jejichž celkový rozsah činil 1 343 tiskových stran. K nim je nutné připočítat ještě publikaci s názvem *Kryštof Bernard Skrbenský z Hříště. Paměti hornoslezského barokního šlechtice*, jež vyšla ve spolupráci s Filozofickou fakultou Ostravské univerzity a Zemským archivem v Opavě na přelomu let 2010 a 2011 v rámci ediční řady *Nobilitas in historia moderna*. Na kritickém zpřístupnění *Knihy pamětí*, pramene mimořádné dokumentární hodnoty (nejen) pro dějiny Těšínského knížectví 17. století uloženého v Rakouské národní knihovně ve Vídni, se podíleli Jan Al Saheb (MT), Jiří Brňovják (Ostravská univerzita), Karel Müller a Jiří Stibor (oba Zemský archiv v Opavě).

Mezi nejnosnější výsledky dlouhodobé spolupráce MT s Muzeem Śląska Cieszyńskiego patří vydávání *Těšínského muzejního sborníku / Cieszyńskie Studia Muzealne*. Již čtvrtý svazek přinesl na bezmála 400 stranách obsahově různorodé a informačně velmi hodnotné příspěvky psané v češtině, polštině a němčině se zaměřením

na hmotnou kulturu Těšínského Slezska a přilehlých oblastí od pravěku do současnosti. Přispěli do něj odborníci z řady institucí jak českých (Ostravská univerzita, Slezská univerzita v Opavě, Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Břeclav, Moravské zemské muzeum v Brně, Archeologický ústav AV ČR v Brně, Arcidiecézní muzeum Olomouc) a polských (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), tak i německých (Heinrich Heine Universität Düsseldorf). Za MT své dlouhodobé výzkumné záměry prezentovali Jan Al Saheb, Martin Krůl, Ilona Pavelková, Radim Jež a David Pindur, přičemž posledně dva jmenovaní byli rovněž redaktory tohoto svazku.

V podobě dvou kolektivních monografií byly v průběhu minulého roku široké veřejnosti zpřístupněny referáty, které zazněly na konferencích s názvem *Český Těšín 1920–1989 (k 90. výročí vzniku města)* pořádaných MT a Slezskou univerzitou v Opavě. V první publikaci s podtitulem *Vznik a výstavba města v meziválečném období* bylo zařazeno 14 studií, jež přináší nové poznatky k necelým dvěma desetiletím vývoje samostatného sídelního, hospodářského a administrativního centra na hranicích nově vzniklých států. Druhý díl pak nese podtitul *Válečné a poválečné osudy města*, čímž obsahově navazuje na danou problematiku a je chronologicky vymezen lety 1938–1989. Proměny vnitřního vývoje (samospráva, spolkový a kulturní život) Českého Těšína jsou zasazeny do nezbytného širšího rámce politických dějin, takže publikace podává vcelku ucelený pohled na genezi této destinace ve sledovaném období.

Dalším výstupem z mezinárodní vědecké konference, na jejíž přípravě se podílelo MT

Prezentace čtvrtého svazku *Těšínského muzejního sborníku* ve Státním okresním archivu Karviná, zleva Irena Hajzlerová, Radim Jež a David Pindur, 28. června 2011, foto Lenka Bichlerová

s Oravským muzeem P. O. H. v Dolnom Kubíně, je publikace *Kurucké vojny a ich odkaz v histórii, kultúre a umení / Kurucké války a jejich odkaz v historii, kultuře a umění*. Zájemci v ní naleznou 11 příspěvků vztahujících se k problematice tzv. kuruckých válek. Kniha přináší zajímavé a pro českého čtenáře nepříliš známé informace o průběhu bojů na území dnešního Slovenska a příhraničních oblastí Moravy, Slezska a Polska, avšak věnuje se rovněž dopadům těchto událostí v oblasti hospodářských, sociálních i kulturních dějin. Za MT do kolektivní monografie přispěl Jan Al Saheb, jenž byl rovněž spolueditorem, Martin Krůl a David Pindur se studiem o zabezpečení moravských a slezských hranic, významu opevňovacích systémů v oblasti Jablunkovského průsmyku či podrobnou analýzou průběhu, následků a reflexe kuruckého vpádu do Bílska v roce 1682.

Jako připomínku 90. výročí otevření turistické chaty na *Prašivé* připravili odborní pracovníci MT ve spolupráci s Klubem českých turistů stejnojmennou knihu, jež poskytuje populárnější formou s četným barevným obrazovým doprovodem základní přehled informací o tomto významném beskydském vrcholu v širších souvislostech. Představeny jsou přírodní poměry, valašská kolonizace, poutní kostel sv. Antonína Paduánského na Prašivé, počátky organizované turistiky na Těšínsku, okolnosti výstavby chaty na Prašivé a její další osudy, nechybí ani prezentace současné činnosti Moravskoslezské oblasti KČT.

Velký ohlas širokého okruhu čtenářů a příznivců MT zaznamenala rovněž bezmála stostránková brožovaná publikace Davida Pindura s názvem *Bazilika Navštívení Panny Marie ve Frýdku*, kterou vydalo MT pro Římskokatolickou farnost Frýdek. Důkladnější připomenutí historie a současného stavu jednoho z nejvýznamnějších poutních míst ve Slezsku, jež je spjata s milostnou sochou Panny Marie Frýdecké z roku 1665, je zajištěno i pro vzdálenější turisty a zájemce o místní realie, neboť je brožura dostupná i v anglické, německé a polské jazykové mutaci.

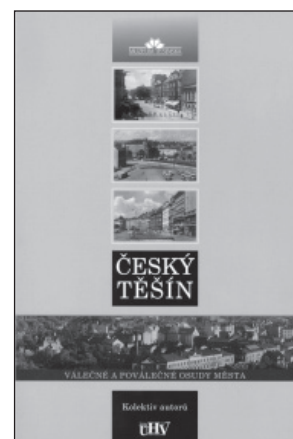
K již zmíněné výstavě *Franciszek Świder* byl vydán česko-polský katalog, v němž Kateřina Stenclá představila výběr z rozsáhlé tvorby tohoto karvinského rodáka, malíře, grafika a sochaře, jenž je mj. autorem sugestivní plastiky *Matka* (1949), umístěné v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích. V katalogu čtenář nalezne kromě množství ilustračního materiálu i základní faktografii a bibliografii.

Na samém sklonku uplynulého roku vyšla výpravná publikace o historii a aktivitách MT s výstižným názvem *Muzeum na hranici*. Její autorka, historička MT Ilona Pavelková, na základě řady svých dílčích studií připravila

monografii, v níž se v několika kapitolách věnuje představení muzejních tradic v Těšínském Slezsku, vzniku a vývoji muzea v Českém Těšíně od roku 1948 do současnosti, jeho různorodým a nezastupitelným aktivitám v oblasti ochrany a uchovávání hmotných památek naší minulosti, bohaté osvětové, publikační a výstavní činnosti i doprovodným programům pro děti, mládež a dospělé. Výrazný akcent je přitom kladen na přehled výstav ve všech pobočkách MT v uplynulém desetiletí, jenž je prezentován formou komentovaného katalogu s množstvím barevných fotografií. Kniha, jež byla financována Moravskoslezským krajem v rámci Programu rozvoje muzejnictví, má návštěvníkům a všem zájemcům o kulturní a vlastivědné dění v tomto cípu Slezska ukázat pestrou nabídku služeb a činností MT – muzea na hranici.

Kromě výše uvedené bohaté publikační produkce vycházející v roce 2011 pod hlavičkou MT se jeho odborní pracovníci podíleli na několika dalších knihách, kolektivních monografiích či příležitostných tiscích. Jedním z těchto počínů je např. publikace Radima Ježe a Davida Pindura *Obrázky z dějin Petřvaldu*, kterou vydalo Muzeum Śląska Cieszyńskiego v rámci společného projektu města Petřvald a polské Jasenice. V podstatě se jedná o obrazovou kroniku, v níž jsou na unikátních pohlednicích, fotografiích a dalších dokumentech zachyceny nejdůležitější okamžiky z petřvaldské historie až do roku 1955, kdy byl povýšen na město. Oba uvedení historikové se spolu s Janem Al Sahebem autorsky podíleli i na obsáhlé kolektivní monografii *Šlechťic v Horním Slezsku / Szlachcic na Górnym Śląsku*, jež se stala výstupem z mezinárodní vědecké

konference pořádané v Těšíně na podzim 2009 Centrem pro hospodářské a sociální dějiny při katedře FF Ostravské univerzity, Slezskou univerzitou Katowice a MT. Radim Jež a David Pindur rovněž spolupracovali na katalogu k výstavě *Paměť Slezska (Památky a pamětové instituce českého Slezska v 16. až 19. století)*, kterou za přispění mnoha institucí (mj. i MT) pořádalo v posledních dvou měsících uplynulého roku Slezské zemské muzeum v Opavě. Součástí kolektivní monografie *Mezi Martem a Memorií (Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16.–19. století)* připravovanou FF Univerzity Pardubice se stala kapitola Jana Al Saheba, v níž sledoval události patnáctileté války v Uhrách ve světle korespondence olomouckých biskupů. V neposlední řadě je nutné zmínit přínos etnografek Wiesławy Branné a Evy Hovorkové, které se podílely na zpracování katalogu s názvem *Folklorne skupiny a súbory Kysúc a Těšínska*, jenž vznikl v rámci úzké spolupráce MT s Kysuckým muzeem v Čadci jako výstup z projektu *Tradičné zvykoslovia u nás a u susedov*. Výsledky výzkumů odborných pracovníků obdobně jako i v minulých letech pravidelně zaplňují stránky recenzovaných i nerecenzovaných periodik tuzemských i zahraničních vědeckých a osvětových institucí, z nichž výběrově uvedme např. *Historica Olomucensia*, *Hlasy Muzea ve Frenštátě p. R.*, *Práce a studie Muzea Beskyd*, *Sborník státního okresního archivu Frýdek-Místek*, *Slezský sborník* a *Věstník Asociace muzeí a galerií ČR*.

Opomenout nemůžeme rovněž kontinuitu vydávání recenzovaného neimpaktovaného **vlastivědného čtvrtletníku Těšínsko**. Pod odborným dohledem redakce a redakční rady a za přispění

mnoha nezávislých odborníků se podařilo na stránkách 54. ročníku publikovat 38 příspěvků (z toho 14 recenzovaných) od 32 autorů. Nahlédneme-li do obsahu jednotlivých čísel, zjistíme, že obsahová skladba byla nadmíru pestrá – zastoupeny byly články z oblasti historie se širokým časovým záběrem od počátku raného novověku po dnešek, archeologie, zoologie a botaniky. Nechyběly rovněž recenze a zprávy o literatuře a různá drobná, avšak zajímavá sdělení.

7. Klub Muzea Těšínska

Klub Muzea Těšínska (dále KMT) zahájil svou činnost v lednu 2010. Sdružuje příznivce historie a zájemce o vlastivědu kraje, připravuje pro ně odborné přednášky, exkurze a další aktivity. Členství v KMT nabízí i řadu výhod (například snížené vstupné, poloviční cenu za publikace z produkce MT aj.). Dvouletá existence klubu potvrzuje jeho významný podíl na neustálém zvyšování zájmu veřejnosti o veškeré činnosti MT, zejména v oblasti popularizace vlastivědného bádání.

Za loňský rok bylo v KMT uspořádáno **17 přednášek** s celkovou návštěvností 343 osob. Témata přednášek jsou velmi pestrá (např. *Přehradý a jejich vliv na přírodu*, *Obecní kronikářství na současném Těšínsku*, *Trosečníkem v drsné přírodě*, *Černobylská tragédie*, *Těšínsko ve víru válečných konfliktů v 17. století*, *O víně v Těšíně*, *Šlechta Těšínského knížectví na prahu raného novověku*) a pokrývají celé zájmové spektrum návštěvníků. Velké oblibě se těšily i exkurze. V roce 2011 byly uspořádány **čtyři exkurze**, kterých se zúčastnilo 119 osob. V jejich rámci **bylo**

*Beseda s Václavem Šípošem
v KMT na téma Karikatury
aneb jak bych to chtěl,
1. prosince 2011,
foto Lenka Bichlerová*

*Za Slovany s baterkou,
noční prohlídka Archeoparku
s programem Skupiny
historického šermu Tizon,
27. srpna 2011,
foto Lenka Bichlerová*

navštíveno Muzeum Śląska Cieszyńskiego v Těšíně, bazilika Navštívení Panny Marie ve Frýdku, pivovar Radegast v Nošovicích či minipivovar U Koníčka ve Vojkovicích. V KMT proběhla prezentace tří knih za účasti 136 návštěvníků – *Listiny těšínských knížat renesančního věku*, *Těšínský muzejní sborník 4* a *Kryštof Bernard Skrbenský z Hříště*.

K velmi vydařeným akcím patřil *Muzejní jarmark*, na němž se rozdávala či za symbolickou cenu prodávala starší čísla časopisu *Těšínsko* a vyražené publikace. Jarmark navštívilo kolem 500 osob. V průběhu roku byly v prostorách klubu realizovány fotografické výstavy *Prales Mionší*, *Krása koní* a *Karikatury*. KMT pokračoval v zajištění přednášek pro Charitu Český Těšín, Domov pro seniory v Českém Těšíně a také pro střední školy. Celková návštěvnost 54 přednášek a akcí klubu činila 1 797 návštěvníků.

Vzrůstající počet členů klubu (k 31. prosinci 2011 KMT čítal 141 členů) a zvyšující se návštěvnost našich akcí si vynutily nové prostorové řešení, a proto se aktivity klubu ze stávající přednáškové místnosti v budově muzea na Pražské ulici v Českém Těšíně přesunuly do opravených prostor zrušeného Regionálního informačního centra při MT v budově na Hlavní třídě v Českém Těšíně, které ukončilo svoji činnost začátkem roku. V dubnu 2011 tak byly prostory zpřístupněny již jako sídlo KMT. V přední části jsou poskytovány informace o regionu Těšínska, jeho historii, vlastivědě a turistických cílech, je zde možné zakoupit publikace vydané MT i našimi partnery, drobné upomínkové předměty a mapy.

Druhá část byla upravena jako přednášková místnost s kapacitou více než 30 míst. V roce 2011 MT zprovoznilo nové webové stránky, na nichž se členové klubu i ostatní zájemci mohou informovat o programu, nebo mohou navštívit naše stránky na Facebooku.

8. Doplnkové aktivity, přednášková činnost

Výstavy a expozice MT jsou zpravidla doplněny řadou aktivit. Nedílnou součástí jsou doprovodné programy a pracovní listy k výstavám, připravené nejen pro žáky základních a středních škol, ale i pro širokou veřejnost. Pracovní listy, projekty a interaktivní koutky jsou samozřejmostí, zábavnou formou podporují vzdělávání dětských i dospělých návštěvníků. Školám jsou mnohdy připravovány programy a akce „na míru“ tak, aby vhodně doplňovaly výuku. Dlouholetá spolupráce kustodů s učiteli přináší své ovoce, osobně školy navštěvují, zasílají jim pozvánky a domlouvají se na vhodném způsobu prezentace výstavy či připravovaného programu.

Připravujeme přednášky našich odborných pracovníků zaměřené na historii, etnografii nebo archeologii. Pro gymnázium v Českém Těšíně byl v roce 2011 již tradičně zajištěn cyklus přednášek pro historický seminář, k úspěšným patřily např. přednášky „*Velcí těšínsí Piastovci – Přemysl I. (1332/1336–1410), Kazimír II. (1449–1528), Václav III. Adam (1524–1579); Těšínsko v letech 1938–1945; Panská sídla na Těšínsku* nebo *Manželky těšínských Piastovců*“. Muzeum nabízí rovněž besedy, projektové dny, workshopy,

Výstavba nové zemnice
v Archeoparku,
24. listopadu 2011,
foto Ondřej Tůma

komentované prohlídky apod. Z akcí roku 2011 vybíráme komentovanou prohlídku výstavy **Platím!**, akci **Karviná v pověstech** (444 návštěvníků), muzejní hodinu dějepisu (193), **Via ducale – knížecí cesta**, besedu o houbách (63), akci spojenou s výrobou domácího loutkového divadla (273), tvorbu loutek z papíru (664), **Tradiční zvyky velikonočních svátků aneb šmigrust na Těšínsku** (60), **Kytička pro maminku – výroba přáníčka ke Dni matek** (162), **Slezskou muzejní noc**, uspořádanou společně s dalšími muzei v českém Slezsku (259), prohlídku kostela Povýšení sv. Kříže v Karviné-Fryštátě spojenou s komentovanou procházkou zámeckým parkem a městskou památkovou zónou (44), přednášku **Umění šermu ve středověku** (81), slavnostní zahájení sezony na **Kotulově dřevěnce – Den řemesel** (385), **Zpívání na dřevěnce** za účasti lidové muziky Kamraci (68), slavnostní zahájení sezony v Archeoparku, výrobu ručního papíru, výuku drátkování, **Muzejní jarmark** (cca 500), představení Střední hotelové školy v Českém Těšíně spojené s přípravou a ochutnávkou jídel a nápojů (77), výrobu adventních věnců (103), exkurze s dětmi po Karviné na téma **Zázračná síla vody**. Z tradičních akcí jmenujme také **Jablunkovský džbánek** (167), **besedu o městě Orlové** (184), **polní mši ke cti sv. Václava** v Archeoparku (187), **besedu o historii a současnosti Karviné, vánoční jarmark řemesel v Havířově** (451), **pietní akt k výročí životické tragédie** (330) ad.

Jednotlivé pobočky MT dlouhodobě spolupracují s řemeslníky, folkloristy, pedagogy, lektory či zájemci o historii a chystají s nimi doprovodné programy. V loňském roce bylo

přípraveno **ve všech pobočkách MT 273 akcí, z toho 74 přednášek**. Celková návštěvnost různých akcí činila **22 272 osob**.

9. Personální zajištění

Rozsáhlé spektrum činností se mohlo uskutečnit jen díky vzájemné spolupráci odborných muzejních pracovníků, kustodů a provozních a ekonomických pracovníků. K 31. prosinci 2011 pracovalo ve čtyřech odděleních celkem 50 zaměstnanců, z toho 23 s vysokoškolským, dvě s vyšším odborným a 17 s úplným středním vzděláním. Průměrný **přepočtený stav zaměstnanců** za rok 2011 byl **54,26 osob**. Průměrná **mzda** všech zaměstnanců muzea v roce 2011 činila **17 070 Kč** (prům. mzda v ČR 24 319 Kč), u vysokoškoláků to bylo 20 265 Kč.

Řada pracovníků zvyšuje svou odbornost dalším vzděláváním s cílem **získání vědecké hodnosti v daném oboru**, což výrazně přispívá k prestiži MT. V současnosti se jedná o pět studujících kolegů. Je potěšitelné, že o studium mají vážný zájem i další kolegové.

10. Ekonomické zajištění, provoz

Činnost MT byla v roce 2011 finančně hrazena především z příspěvku zřizovatele, a to ve výši 26 100 tis. Kč. Vlastní příjmy organizace, např. za vstupné, z prodeje zboží a služeb apod., dosáhly 1 943 tis. Kč. Další prostředky se MT podařilo získat z různých dotací a grantů. Celkové **výnosy organizace** tak činily **30 317 tis. Kč** a celkové **výdaje 30 178 tis. Kč**. Po provedené kontrole a následném nezávislém auditu hospodaření lze konstatovat, že MT dosáhlo v roce

2011 kladného výsledku svého hospodaření, a to ve výši 139 tis. Kč. Největší výdajovou položkou byly tradičně mzdové náklady, které činily 11 542 tis. Kč. Nejnákladnější investiční akcí roku 2011, hrazenou z vlastního investičního fondu muzea, byla **výstavba polozemnice v Archeoparku** v Chotěbuzi-Podoboře s celkovými náklady 931 tis. Kč. Dále byly

provedeny opravy střech, např. na depozitáři v Českém Těšíně v budově na Hlavní třídě, v budově na Pražské ulici byla provedena první etapa výměny oken a výměna všech svítidel. Jako každoročně bylo i v loňském roce provedeno chemické ošetření všech dřevěných staveb v Archeoparku a byla zajišťována pravidelná údržba dalšího svěřeného majetku.

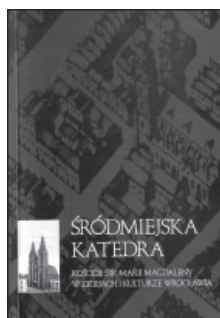
Výstavní činnost Muzea Těšínska v roce 2011

VS v Českém Těšíně			
Stálá expozice:		<i>Obrázky z minulost Těšínského Slezska</i>	
Výstavy:		<i>Školství na Těšínsku – z českotěšínských školních lavic</i>	19. 10. 2010 – 20. 3. 2011
		<i>Z nových přírůstků Muzea Těšínska</i>	7. 4. 2011 – 26. 8. 2011
		<i>Panská sídla na Těšínsku</i>	6. 9. 2011 – 20. 11. 2011
		<i>Ten vánoční čas</i>	6. 12. 2011 – 5. 2. 2012
VS v Karviné			
Stálá expozice:		<i>Střípky z dějin Karviné</i>	
Výstavy:		<i>Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu</i>	2. 12. 2010 – 17. 4. 2011
		<i>Jiří Třanovský – posel písňové kultury</i>	28. 4. 2011 – 26. 6. 2011
		<i>Franciszek Świder</i>	14. 7. 2011 – 30. 9. 2011
		<i>Dotkni se přírody</i>	13. 10. 2011 – 4. 3. 2012
VS Musaion v Havířově			
Výstavy:		<i>České loutkové divadlo – historie a současnost</i>	18. 11. 2010 – 6. 3. 2011
		<i>Velké kouzlo malého zrnka</i>	22. 3. 2011 – 31. 5. 2011
		<i>Kultura stolování aneb jak se kdysi hodovalo</i>	16. 6. 2011 – 23. 10. 2011
		<i>Zašlá sláva chladných zbraní</i>	8. 11. 2011 – 11. 3. 2012
Památník životické tragédie v Havířově-Životících			
Stálá expozice:		<i>Okupace a odboj na Těšínsku</i>	
Výstavy:		<i>Havířov před Havířovem</i>	5. 8. 2010 – 17. 7. 2011
		<i>Poláci na Těšínsku / Polacy na Zaolziu</i>	2. 8. 2011 – 15. 7. 2012
Technické muzeum v Petřvaldě			
Stálá expozice:		<i>Kouzelný svět tramvají</i>	
		<i>Tradice hornictví</i>	
Výstavy:		<i>Kočárky</i>	4. 11. 2010 – 20. 2. 2011
		<i>Nejsme na to sami aneb pomocníci v domácnosti</i>	3. 3. 2011 – 31. 8. 2011
		<i>Objevená krása aneb když restaurátor pracuje</i>	30. 9. 2011 – 31. 12. 2011
VS v Orlové			
Stálá expozice:		<i>Orlová – minulost i současnost</i>	
Výstavy:		<i>Platím!</i>	1. 2. 2011 – 22. 5. 2011
		<i>Národopisná pracovnice Jiřina Králová</i>	2. 6. 2011 – 30. 10. 2011
		<i>Archeologické nálezy vrcholného středověku na Těšínsku</i>	22. 11. 2011 – 30. 3. 2012
VS v Jablunkově			
Stálá expozice:		<i>Z minulosti Jablunkova a okolí</i>	
Výstavy:		<i>Ze života hmyzu</i>	14. 10. 2010 – 27. 2. 2011
		<i>Zdraví, štěstí, dlouhá léta</i>	10. 3. 2011 – 5. 6. 2011
		<i>Fotoklub Jablunkov se představuje</i>	14. 6. 2011 – 31. 8. 2011
		<i>Houby</i>	20. 9. 2011 – 31. 12. 2011
Výstavy realizované Muzeem Těšínska mimo prostory MT			
<i>Regionální sdružení pro česko-polskou spolupráci Těšínského Slezska</i>		<i>Český Těšín – 90. výročí města</i>	21. 9. 2010 – 31. 12. 2011
<i>Gymnázium, Frýdecká 30, Český Těšín</i>		<i>Výstava k 90. výročí založení Gymnázia v Českém Těšíně</i>	červen 2011

Z nové literatury (nejen) o Těšínsku

Gabriela Chromcová – David Pindur

Czechowicz, Bogusław (ed.): Śródmiejska katedra. Kościół św. Marii Magdaleny w dziejach i kulturze Wrocławia / Katedrála uprostřed města. Kostel sv. Marie Magdalény v dějinách a kultuře Vratislavi / Dom der Innenstadt. Magdalenenkirche in Breslau Kultur und Geschichte. Wrocław – Vratislav – Breslau 2010, 638 s., ISBN 978-83-7432-670-4

Publikace z mezinárodní vědecké konference, konané 3.–4. října 2008 ve vratislavském chrámu sv. Máří Magdalény, by neměla uniknout pozornosti vážných zájemců o dějiny reformace ve Slezsku. Na pozadí dějin samotné stavby, patřící k historicky nejvýznamnějším kostelům slezské metropole, je ve 20 příspěvcích představeno mnoho nových poznatků především z oblasti historie umění a slezských církevních dějin od středověku až do poloviny 20. století.

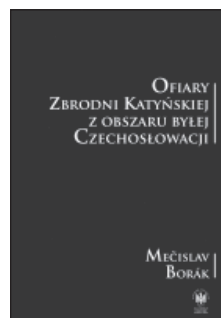
Bílek, Jiří: Kyselá těšínská jablička. Československo-polské konflikty o Těšínsko 1919, 1938, 1945. Praha 2011, 308 s., ISBN 978-80-7425-097-2

Pražské nakladatelství EPOCH vydalo v edici Polozapomenuté války knihu, která populárně-vědnou formou přibližuje tři významné dějinné etapy první poloviny 20. století determinující tehdejší mezinárodní vztahy Československa a Polska. Vedle konfliktu o Těšínsko v letech 1918–1920 a polského záboru části českého Těšínska na podzim roku 1938 je autorova pozornost věnována rovněž sporu o příslušnost českého Těšínska po osvobození v roce 1945. Nechybí připomenutí poválečných snah československé vlády o získání částí Ratibořska, Hlubčicka a Kladska.

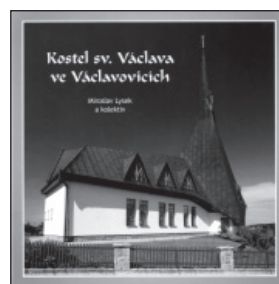
Borák, Mečislav: Ofiary Zbrodni Katyńskiej z obszaru byłej Czechosłowacji. Opava 2011, 239 s., ISBN 978-80-86224-81-7

Kniha shrnuje poznatky o obětech katyňského zločinu pocházejících z české části Těšínska

či zde působících. Biografické medailony představují na 500 osob, které byly zavražděny Sověty v Katyni, Miednoje, Charkově a na jiných místech Sovětského svazu. Publikace je doplněna o svědectví členů mezinárodní lékařské komise, účastníka delegace evropských spisovatelů Františka Kožíka či vojáků wehrmachtu o odkrývání masových hrobů. Nechybí vzpomínky několika Poláků, kteří unikli deportaci a vrátili se na Těšínsko.

Lysek, Miroslav a kol.: Kostel svatého Václava ve Václavovicích. Vydáno k 10. výročí posvěcení kostela. Slezská Ostrava [2011], 48 s., ISBN 978-80-903902-5-6

Vysvěcením václavovického kostela sv. Václava 28. září 2001 byly završeny téměř stoleté snahy místních katolíků o výstavbu vlastního kostela. Publikace shrnuje slovem i obrazem okolnosti vedoucí k jeho vybudování i významné momenty z prvního desetiletí jeho trvání.

Boratyn, Marcin – Mazur, Mariusz: Jastrzębie-Zdrój. Dzieje uzdrowiska. 1861–1994. Jastrzębie-Zdrój 2011, 71 s., ISBN neuvedeno

Publikace připomíná 150. výročí od založení jodobromových lázní ve městě Jastrzębie. Počátky ozdravného místa nedaleko Karviné jsou spjaty s postavou hraběte Felixe Königsdorfa. Hosté se záhy rekrutovali nejen z řad občanů Německa, ale i Rakousko-Uherska a Ruska. Zlatý věk lázní nastal v období vlastnictví polskou rodinou Witczaků. Poválečný vývoj směřoval k postupnému ukončení jejich činnosti.

Města a obce Těšínska se představují

Václavovice

Václavovice jsou slezskou vesnicí ležící v blízkosti ostravské průmyslové aglomerace. Sousedí se Sedlišťemi, Kaňovicemi, Horní Datyní (součást Vratimova), Šenovem a Dolní Datyní (součást Havířova). Středem katastru se klikatí Frýdecký potok a nad jeho údolím se na svazích dvou kopců rozkládá zástavba.

Jako u řady dalších obcí v okolí pochází první písemná zmínka o Václavovicích ze soupisu desátek vratislavského biskupství datovaného okolo roku 1305. Ves zřejmě vznikla v závěru 13. století v souvislosti s německou kolonizací, která tehdy zasáhla dříve řídké osídlené Těšínsko. Název obce se odvozuje od jména prvního držitele, případně lokátora. Do roku 1906 se používala poněkud odlišná podoba názvu Venclovice, německy Wenzlowitz.

Ze starších držitelů Václavovic jmenujme alespoň slezský rod Sobků z Kornic. Nejvýznamnější periodou však bylo období držby Skrbenskými z Hřiště. Statek zakoupil roku 1666 Jiří Jaroslav Skrbenský z Hřiště. V roce 1720 Skrbenský připojili Václavovice ke svému šenovskému panství. Šenov se od té doby stal spádovou obcí ať již ve smyslu hospodářském, či jako sídlo duchovní správy a školství. Vlastní obecnou školu získaly Václavovice až roku 1876. V roce 1850 se staly samostatnou obcí, k níž do roku 1868 náležela i Horní Datyně.

Václavovice měly původně ryze zemědělský charakter. Nacházel se zde panský dvůr, mlýn a také množství rybníků. Snad díky větší členitosti krajiny výrazně převažovala menší hospodářství. Ve 40. letech 19. století se ve Václavovicích nacházely pouze tři selské grunty, zbytek tvořily zahradnické a domkářské usedlosti. Sociální skladba obyvatel se změnila ve druhé polovině 19. století v důsledku masivního rozvoje průmyslu v našem regionu. Václavovice se staly domovem dělníků dojíždějících za prací do blízké Ostravy, soukromých rolníků a živnostníků bylo minimum. V průběhu 19. století se více než zdvojnásobil počet obyvatel. K roku 1900 bylo ve Václavovicích registrováno 1 297 obyvatel a 271 domů. Ze sociální skladby je pochopitelné, že v historii vždy platily za významnou baštu levicových politických stran.

Přes svou blízkost k ostravskému průmyslu si obec uchovala venkovský ráz a relativně zachovalé životní prostředí. Nabízí jak impozantní pohled na západ slunce nad Novou hutí, tak procházku čistou přírodou v hlubokém Datyňském lese. V jeho srdci se na hranici se Sedlišťemi nachází oblíbené vletišť – studánka Ryninka s obrazem Panny Marie Ustavičné Pomoci. Dalším malebným zákoutím je pramen U Stanošků na trojmezí s Kaňovicemi a Sedlišťemi. Významnou přírodní lokalitou je bývalá pískovna, rozkládající se na pravém břehu Frýdeckého potoka na hranici se Šenovem. Těžba písku zanechala tůň a mokřady obklopené porostem dřevin, které poskytly výborný biotop pro chráněného čolka velkého. Je zde dokonce nejvyšší známá koncentrace dospělých jedinců v regionu, proto byla lokalita vyhlášena přírodní památkou a zařazena do soustavy NATURA 2000.

V katastru obce nalezneme několik drobných sakrálních staveb. Kaple sv. Jana Nepomuckého z roku 1805 se těší statusu kulturní památky. Zajímavá je i dřevěná zvonička u č. p. 34 z roku 1822 nebo zděná kaple v ulici Kaštanová, postavená v roce 1824. Starobylý ráz obce dokresluje dřevěnice s poblíž stojícími větrnými mlýnky.

Václavovice získaly v nedávné době novou architektonickou dominantu, kostel sv. Václava. Touhu místních občanů po vlastním kostele můžeme sledovat od počátku 20. století. K realizaci bylo nejbližší v roce 1938, kdy již započaly přípravy ke stavbě. Byly však přerušeny druhou světovou válkou a následný nástup komunistické diktatury tuto iniciativu pohřbil docela. Stavba byla realizována teprve v letech 1998–2001 podle návrhu architektů Tomáše Černouška a Františka Zajíčka. Pro vynikající architektonické řešení a výborné zasazení do krajiny se kostel stal jednou z perel moderní architektury na Těšínsku. Slouží nejen k pravidelným bohoslužbám, často se v něm pořádají koncerty a jiné kulturní akce.

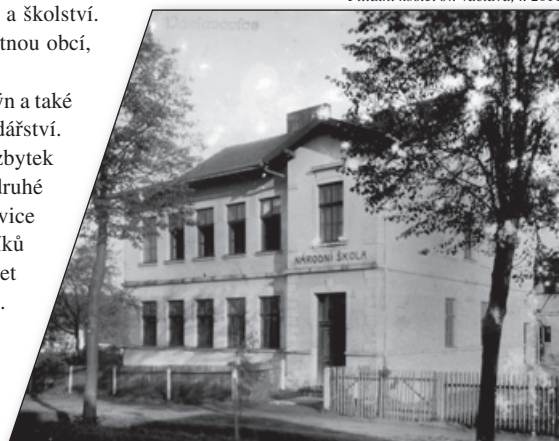
Václavovice jsou živou obcí s bohatým kulturním a společenským životem. Na tradici ochotnického divadla navázal divadelní soubor Propadlo, jehož domovskou scénou je sál restaurace Čepaník. Aktivní je myslivecké sdružení, sbor dobrovolných hasičů a Klub žen. Sportovní vyžití nabízí oddíl kopané TJ Sokol Václavovice či turistický oddíl Práčata.

Adresa: Obecní úřad Václavovice, Obecní 130, Václavovice, 739 34 Šenov, tel.: 596 833 028, e-mail: obecni.urad@obecvaclavovice.cz, www.obecvaclavovice.cz • Starosta obce: Ing. Magda Pustková • Počet členů zastupitelstva: 15 (ODS – 6 mandátů; KSČM – 3; ČSSD – 3; KDU-ČSL – 3) • Počet obyvatel k 1. 3. 2012: 1 851, z toho 927 žen a 924 mužů • Rozloha: 567 ha

Filialní kostel sv. Václava, r. 2011

Budova nové školy, r. 1936

Dřevěná chalupa č. p. 40 v ulici K Sosni, r. 2011

Celkový pohled, uprostřed stará a nová škola, kolem r. 1940

